

DE
DISPOSITIONE
ORATORIA.
PARS II.

ALLEGORIA

§ I.

DE DISPOSITIONE
ORATORIA
IN GENERE.

Nedjim Inventio rerum prudenter, solidèque dicendarum, sed et cum iam inventae sunt, earundem Dispositio et Ordo, ad Artem bene cogitandi, ac deinceps bene dicendi, necessario pertinet.

1. *Quid est Dispositio?*

Est pars Rhetoricae quae docet aptam, et partium Orationis, et Argumentorum collocationem, et in ipsis probationibus ratiocinandi formam.

Alia est ergo Dispositio *Orationis* in suas *partes*, alia dispositio *inter se rationum adducendarum*, quae *imo*, quae *2do*, quae *3tio* etc. loco ratio ponenda sit; alia denique dispositio *inter interna ipsorum pro re probanda, adductorum Argumentorum.*

Nam in paucis omnino *vel* longa, *vel* brevissima *Oratione*, natura ipsa docet, aliquid *praefari, rem proponere, rem probare, contraria, ubi opus est, refutare, et concludere.*

Exemplum brevissimae Orationis hanc
 naturae dispositionem sequendo. *Gratulari ali-*
cui volo in Conventu Provinciae novum Senato-
rium honorem, si id Oratione parata facio, non
 dicam mox, *gratulor tibi honorem*, sed praefari
 debeo. *Vg.* „Gaudium, quod justus merito-
 rum arbiter Princeps, universis attulit Rei-
 „ publ: Civibus, cum Te Senatoria cohonesta-
 „ vit purpura, longe praecipue ad nostram Pro-
 „ vinciam pertinet (*rem propono*) ut in ea, am-
 „ plissimum, hunc, quem es consecutus hono-
 „ rem, meo omniumque nomine, cum tibi tum
 „ nobismet ipsis vehementer gratuler. (*Rem*
 „ *probo quare gratulor tibi.*) Neque enim pul-
 „ chrius obtinere praemium tua semper specta-
 „ ta virtus, tuumque ingens de Patria meren-
 „ di studium potuit, nec prudentia, ac sapi-
 „ entia tua illustriore poni loco, unde in uni-
 „ versam Rempubl: Consilii Tui lucem diffun-
 „ das, quam cum ad sublimem hanc, inter Re-
 „ gni Optimates, beneficio Regio proiectus
 „ Curulum es. (*Probo, quare nobis gratuler*)
 „ Sed si tuo id hono, certe non minore et no-
 „ stro id tibi evenisse agnoscimus. Quanta e-
 „ nim est hujus nostrae Provinciae, ejusque Co-
 „ mitiorum haec gloria, tantae apud Regem, Ci-
 „ vesque omnes auctoritatis et fidei, tantorum
 „ meritorum, tantae in omnibus Divinis huma-
 „ nisque rebus et legibus doctrinae et scientiae,
 „ tantae in re militari experientiae et laudis, tot
 „ gloriose gestis bello et pace muneribus, te
 „ praeclaro fortissimoque Viro, Optimo ac Sa-

„ pientissimo Senatore, coetum hunc nostrum
 „ ornari. (*Concludo*) Esto jam id felix faustum-
 „ que et toti Reipublicae, et Principi, et nobis
 „ omnibus, et tibi ipsi: fruere quam diutissimè
 „ ornamentiis his tuis, quo iis et nobis tecum
 „ frui diu per fata liceat, et tu semper magis
 „ magisque cognoscere possis, quam magni
 „ cum dignitatem tuam, tum nostram ex hoc
 „ Tuo in Provincia nostra honore fortunam sa-
 „ ciamus, semperque aestimaturi simus.

Exemplum aliud in genere deliberativo.

Grani omnis evectionem extra limites Regni,
esse lege prohibendam. Praefari debeo vel bre-
 vissime; „ Calamitosissimi hujus temporis ra-
 „ tio satis vobis perspecta est Cives. (*Propono*)
 „ Evectionem itaque grani, cujuscunque ge-
 „ neris extra limites Regni lege prohibendam
 „ esse, minime recuso. (*Probo*) Nummi siqui-
 „ dem, quo locupletiores simus, panis vero ut
 „ vivamus, necessarius nobis est. Peste et bello,
 „ fames non est minus noxia populis. (*Re-*
 „ *futo Contrarium*). Quod si qui abundant
 „ frumento queruntur fortasse parum se ha-
 „ beret pecuniae, seque ea egere: at si omnes
 „ hâc causâ venditum eant omne grani genus,
 „ ut ut conflent pecuniam, suos tamen agrico-
 „ las, sine quibus vivere non possint, fame qui-
 „ dem interiment, pecunia vero postmodum
 „ quamvis maximâ, panem nequaquam repe-
 „ rient. Jam si vendere opulentioribus licebit,
 „ cur non aliis? cur non aequè omnibus? Quod
 „ si jam omnibus? quid alimenti domi supererit?

„ (Concludo) Justissimam itaque, providam,
 „ pernecessariam legem hanc fore, decretumque
 „ existimo. etc.

Hae itaque partes Orationis omnino naturales, ex his patent exemplis, et in quavis, etiam his minore, multo magis majore, Oratione omnino necessariae sunt. Quae ut suis distinguantur nominibus, quaeritur.

2. *Quae sunt Partes Orationis?*

Quinque: Exordium, Propositio, Probatio, Confutatio, cum ea opus est, et Peroratio.

§. II.

De Exordio.

3. *Quid est Exordium?*

Est accessus quidam ad dicendum, qui rei proponendae praemittitur.

4. *Possuntne describi modi exordiendi?*

Nequaquam: cum innumeri sint, immo sere infiniti.

Quis enim diversas hominum cogitationes, quae occurrere cuique possunt, regulis definiat? sed quod tibi in mentem primum venit ponendum, est Exordium. Pauci tamen aliqui Exordiorum modi, pro incipientibus infra ponentur.

5. *Quae est prima exordii virtus?*

Ut sit in illo talis cogitatio, quae facile ac naturaliter connecti possit cum propositione, talis cogitatio, quae aliena non sit à re, de qua acturus es.

Dicturo de flumine navigabili reddendo, simile quid mox in mentem incidere potest: *Navigatio fluminum commercia facilitiora reddit.* Hinc or-
„ direr. "Ea quae ad utilitatem Patriae, atque
„ ad faciliorem cominertiorum rationem promo-
„ vendam necessario pertinent, si vobis hoc loco
„ proponantur, Cives, et grata cunctis fore, et
„ unamini consensu vestro probanda, ac decer-
„ nenda esse minime dubito. (*Expositio rei, et
propositio*) agitur itaque de flumine. etc.

Dicturo in Judiciis Regni, cum aperiun-
tur, de *Judicium partibus in eorum juramento
contentis*, haec fotasse prima cogitatio occur-
reret, *De justitio apud Romanos indici solito.*
Inde Exordium. " Utinam, Cives, ita res essent
„ nostrum omnium, ut perpetuum quoddam
„ justitium, ac perpetua et judiciorum cessatio,
„ et à muneribus Judicum vacatio, indici in Re-
„ publ: possint: Sed cum id res humanae non
„ ferant, imo potius innumerabiles undique,
„ et causae litium exoriantur et lites, cum tot
„ sint semper, qui justitiam sitiant, ejusque re-
„ ctam administrationem sollicite quaerant, dies
„ itaque hic sacer lege patria praefinitus illuxit,
„ ut vos Judices, tanto Provinciarum consensu

„ delecti, utpote Viri sapientia et virtute spe-
 „ etatissimi, in hoc Regni Areopago, sanctum
 „ illud ac populis venerabile, auspicato ineatis
 „ officium, cuius partes in eo, quod solenniter
 „ emisimus, jurejurando descriptas, non tam
 „ vobis, quam mihi netipsi, paucis commemo-
 „ rare pro munere meo mihi liceat.” Jam bre-
 viter de conditionibus Judicum, in juramento
 expressis, Praeses Areopagi diceret.

Dicturus *De Republ: in Senatu sententiam*, cogitaret fortasse imprimis: tam propositiones a *Rege ad deliberandum porrectas*, quam ipsas met actiones *Regis, esse Reipubl: salutares.* Ab hac itaque cogitatione ita ordiretur: “Quem-
 „ admodum rogationibus ad deliberandum Se-
 „ natui et Reipubl: a Majestate Tua porrectis
 „ nihil Patriae salubrius cogitari potest: ita et
 „ nihil evidenter est, et animo vere paterno
 „ Majestatis Tuæ, unde haec de bono nostrum
 „ omnium anxietas et sollicitudo derivatur, et
 „ operibus ipsis Majestatis Tuæ veri populorum
 „ Parentis, quae ad bonum Reipubl: constan-
 „ ter tendunt. Non est hujus loci haec ad cal-
 „ culum revocare. Pax ipsa et beata hucusque
 „ tranquillitas Regni, fons et origo omnium,
 „ quibus frui nobis licet, bonorum et commo-
 „ dorum, opus manuum tuarum est, soli tuae
 „ sapientiae providentiaeque debetur. Quae jam
 „ nobis consulenda praescribis, Rex Auguste, tu
 „ illis tuo praeluces consilio, cui utinam hu-
 „ mana non ob sit, et nunquam obsuisset mali-
 „ gnitas, fortunatam felicemque haberemus

„ Rempublicam. etc. Ad ipsas jam rogationes
accedo.

Gratulaturus *Diem Natalem Principi*, vg:
Primi , primam hanc cogitationem arripiō ,
„ Concius tibi ipsi es Princeps, quam potenti
„ praesidio, res nostras tutatus sis, quantisque
„ nos beneficiis constanter affeceris; proinde
„ dubitare non potes, non alio ullo fonte, sed
„ è sola grati animi obligatione, officia hodie
„ erga te nostra proficisci. Gratulamur majore,
„ quam verbis complecti possimus, erga te ani-
„ morum propensione, Tibi quidem Natalem
„ tuum, quem sanus incolumnisque agis diem,
„ sed et Patriae fortunatam hanc lucem etc.

Tractaturus aliquam moralem Materiam ,
vg. *Quam promptos nos esse oporteat, ab bene-*
faciendum miseris; sic à connexa cum hac ma-
teria cogitatione ordior: " Ita à natura effici
„ formatique sumus, ejus ut auscultando vo-
„ cem, nisi eam aut ferina quaedam educatio ,
„ aut aliqua pessima vis exempli domestici, in
„ nobis obtuderit, ad misericordiam in miseros
„ proclives nos esse oporteat. Sed quid vacua ,
„ et vana commiseratio proderit, si calamito-
„ sis, quam possimus, non mox opem fera-
„ mus? etc.

Item *de vero semper amando*. Ita exor-
dior, ab observata in pueris ad mendacia pro-
pensione: " Nihil tale est, ad quod esse procli-
„ vior juvenilis observetur actas, quam quavis
„ occasione data, aut ad vitium negandi, si quid

„ commiserit, aut contra ad affirmandum id,
 „ quod re vera non fuerit. Inde foedissima illa
 „ fatalisque in reliquum vitae tempus, mentien-
 „ di consuetudo. Ad verum ergo semper aman-
 „ dum, semper dicendum, etiam cum periculo
 „ poenae, vehementer continuoque cohortandi
 „ sunt etc. Tum rationes ob quas vitari menda-
 „ cium deheat, sequentur.

In his et innumeris exemplis observent
Juvenes, quam nullibi à propositionis ipsius ver-
 bis sermo coepitus sit, sed aliqua ubique praecl-
 „ cutio facta, aliqua ubique prævia cogitatio an-
 „ tecessit, ad rem tamen proponendam, seu de
 qua agitur, omnino pertinens: quae est prima
 et pulcherrima exordii virtus.

Communia nimis exordia, aut negligen-
 tiae nota sunt, aut sunt puerorum adminicula.
 Quales sunt: *Haereo quid dicam in tanta Viro-
 rum sapientium frequentia* etc. *Si Oratorum
 Princeps, totis artibus in dicendi principio, se-
 se contremiscere affirmavit: multo magis* etc.
*Praeclaris eorum, qui ante me dixerunt, me con-
 formando sententiis.* etc. *Quoniam omnia quae
 hic in medium afferri solent, ad utilitatem ten-
 dere oportet, utilem rem et ego* etc. Haec ni-
 mis generalia sunt, et multa id genus. Elevanda
 igitur mens est, ut cogitatio proponendæ rei
 proprietor reperiatur.

6. *Quae altera Exordii virtus?**Brevitas.*

De brevitate Exordii id animadvertisendum est: si futura sit perlonga Oratio, ut panegyricus, concio sacra, dissertatio. etc. talis Oratio paulo longius non fastidit exordium: quod tamen si duodenis, quindenis, vicens, plus minusve periodis constet, satis amplum sit; secus degeneraturum in vitium. Taliū exordiorum exempla videantur in Ciceronis Orationibus, vg. pro Sextio, in Vatinium, pro Coelio, pro Cornelio Balbo, pro Lege Manilia, pro Archia Poeta, pro Marco Marcello etc.

Contra Antonium Philippica 2da à suis cum Marco Antonio inimiciis oblongum sumit exordium. *Quonam meo fato, Patres Conscripti, fieri dicam, ut nemo his annis viginti Reipubl: hostis fuerit, qui non bellum eodem tempore mihi quoque indixerit? Nec vero necesse est, à me quemquam nominari vobis, cum ipsi recordamini. Mihi poenarum illi plus, quam optarem, dederunt. Te miror Antoni, quorum facta imitere, eorum exitus non perhorrescere.* etc. etc.

Sed qui longiores ejusmodi Orationes conscribere poterunt, iidem certe et longiora sine Magistro conscribent exordia. Orationes Civiles solitas cujuscunque generis, breve Exordium omnino decet.

7. Quae vertia Exordii virtus?

*Ut sit facile, lentum, naturale, nec mox
vehemens.*

Ab exclamationibus ingentibus, à vehementibus figuris mox ordiri, sane vel puerile vel satui est. Homines non ita loquuntur, re aliqua penitus extraordinaria excepta, idque per raro, satius tamen nunquam.

*Ut si vg. de caede facta, summi alicujus Viri dicendum esset, moderatione tamen utendum principio est. vg. „ Eo saeculo nati su-
„ mis, eo viyimus, cujus tragicci funestique
„ eventus, aut veterum omnium temporum hi-
„ storiae cuivis, quantumvis incredibili fidem
„ adstruant, aut etiam exempla ac facinora,
„ quae non sine stupore memorantur, prope-
„ modum superent. Et quid jam est, ad eujus
„ duntaxat recordationem, dum legimus, tre-
„ mere ac perhorrescere solemus, quid inquam
„ est barbaris illis inhumanisque quibusvis tem-
„ poribus, aut auditum, aut visum, quod
„ nostra hac aetate atque hisce oculis non spe-
„ ctemus? etc.*

Si te jam illud: *Quousque Catilina abu-
sere patientia nostra etc.* tantopere oblectat?
atqui et necessitas, quae perraro occurrit, loci
ac personae, id exposcere visa est, et lege tot
alia Ciceronis exordia, etiam vehementer inconsi-
si, lentè ubique incipientem reperies. In quem-
nam magis quam in Marcum Antonium exca-

duit? Vidisti tamen mox superius, quam planè
lente inceperit. *Quoniam meo fato. etc.*

Sed de Virtutibus Exordiorum satis, cetero-
usu et lectione. Quaeramus jam:

8. *Quot sunt pro incipientibus praesertim,
frequentiores Exordiorum modi?*

*Quamvis innumerabiles sint, aliqui ta-
men obvii tyronibus Eloquentiae per exempla
suggerentur.*

A Propria Persona.

Legatus in Comitiis senex ad discordes Cives
loquitur. „ Vicies iam amplius partibus Reipubl:
„ admotus, Legati munere Comitiis. adsui, mul-
„ ta memini, multa spectavi, multa dolui, quae
„ memorari piget; sed simile praesenti rerum
„ confusione, nihil unquam conspexi. etc.

Legatus Juvenis: „ Aetas mea , me , quae
„ agitis, quae dicitis, observare, mirari, et si-
„ lentio discere, monet: sed cum mihi et ex or-
„ dine Provinceiae meae dicendum sit, et Rem-
„ publ: in maximo discrimine versari vobiscum
„ conspiciam, ejus, quam mihi praescripseram,
„ taciturnitatis religione me solvi, ac libera
„ voce utendum hic mihi esse video. etc.

Capitolinus Consul in discordiis Civium
ad Populura Romanum, ita à sua persona coepit.
„ Et si mihi nullius noxae conscientia, Quirites,
„ sum , tamen cum pudore summo in concionem
„ vestram processi. etc.

Mennius Dietator ad Populum, apud quem
accusatus erat, à persona sua ita orsus: „ Et
„ omnes anteactae vitae meae vos conscientia ha-

„ beo, Quirites, et hic ipse honos delatus ad me,
„ testis est innocentiae meae. etc.

Seneca ad Caesarem Neroném, quietem a curis publicis expostulans, dicit: „ Ego quid „ aliud, Munificentiae adhibere potui, quam „ studia, ut sit dixerim in umbra educata, à „ quibus claritudo venit, quod Juventae tuae „ rudimentis affuisse videor, grande hujus rei „ pretium. At tu gratiam immensam, innumeram pecuniam circumdedisti, adeo ut plerumque intra me ipsum volvam. Egone equestri et Provinciali loco ortus, proceribus civitatis annuerter? inter nebiles et longa decora praeserentes novitas mea enituit?

Cottae Consulis senis accusati ad populum à propria persona exordium: „ Multa mihi, Quirites, pericula domi, militiae, multa adversa fuere: quorum alia toleravi, repuli alia Deorum auxiliis, et virtute mea etc. Malae secundaeque res, opes non ingenium mihi mutabant: at contra in his miseriis cuncta me cum fortuna deseruere. Praeterea senectus per se gravis, curam duplicat, cui misero acta jam aetate, mortem quidem honestam sperare licet. etc.

Philippus Macedo inter duos Filios, quorum unus alterum parrididii accusavit, à sua Patris persona, ita exorsus. „ Sedeo miserrimus Pater Judex inter duos filios, accusatorem parricidii, et reum, aut conficti, aut admissi criminis labem, apud meos inventurus. Jam pridem quidem, hanc procellam imminentem timebam, quum vultus inter vos minimè fraternos cernerem, quum voces quasdam ex-

„ audirem; sed interdum spes animum subibat,
„ deflagrare iras vestras, purgari suspiciones
„ posse: subituram vobis aliquando germanita-
„ tis memoriam, meorum denique praecepto-
„ rum, quae vereor, ne vana surdis auribus ceci-
„ nerim. Quoties ego audientibus vobis detesta-
„ tus exempla discordiarum fraternalium, hor-
„ rendos eventus eorum retuli, quibus se, stir-
„ pemque suam. domos, regna, funditus ever-
„ tissent? etc.

Segestis Oratio ad Romanos, auxilium
contra suos implorantis, à sua persona sic coepit:
„ Non hic mihi primus erga populum Roma-
„ num fidei et constantiae dies. Ex quo à D.
„ Augusto Civitate donatus sum, amicos inimi-
„ cosque ex vestris utilitatibus delegi. etc.

Otto, victus à Galba, Imperator, ad milie-
ties incipit à sua persona. „ Quis ad vos proces-
„ serim commilitones, dicere non possum, quia
„ nec privatum me vocari sustineo, Princeps à
„ vobis nominatus, nec principem, alio impe-
„ rante.

Cicero pro Rege Dejotaro ad Caesarem, à
sua persona incipit: „ Cum in omnibus causis gra-
„ vioribus C. Caesar, initio dicendi commoveri
„ soleam vehementius, quam videtur vel usus,
„ vel actas mea postulare: tum in hac causa, ita
„ me multa perturbant. etc.

Idem pro Marcello, à sua persona ordi-
natur, quod diu tacuerit in Senatu. „ Diuturni si-
„ lentii P. C. quo eram his temporibus usus.
„ non timore aliquo, sed partim dolore, par-

„ tim verecundia, finem hodiernus dies attulit;
 „ idemque initium, quae vellem, quaeque senti-
 „ rem, meo pristino more dicendi.

Ita in funere Parentis exordiri à sua Per-
 sona posset filius: „ Si cui tam triste acerbum-
 „ que bonis omnibus funus et ingens dolor,
 „ verba paecludere, me certe elinguem taci-
 „ tumque reddere, imo vitae ipsius usum, cum
 „ vitae meae auctore mihi eripere debuit. Vestra
 „ tamen etiam in manes optimi Parentis mei,
 „ quam lachrymae omnium abunde hic testatae
 „ sunt, benevolentia, gratias vel à lachrymante
 „ ac singultiente extorquet. etc.

A personis coram quibus dicitur.

Metellus apud Livium Censores populi
 Romani Aemilium et Fulvium inter se infestos, ad
 concordiam hortatur, et ab eorum, quos affa-
 tur, personis exorditur: „ Non oblii sumus Cen-
 „ sores, vos paulo ante ab universo populo
 „ Romano, moribus nostris paepositos esse, et
 „ nos à vobis et admoneri et regi, non vos à
 „ nobis debere. Indicandum tamen est, quid
 „ omnes bonos in vobis aut offendat, aut cer-
 „ te mutatum malit. etc. Inimicitias per an-
 „ nos multos, vobis ipsis graves et atroces ge-
 „ ritis: quae, periculum est, ne ex hac die, no-
 „ bis et Reipublicae quam vobis graviores fi-
 „ ant. etc.

Ita a personis Auditorum, ut: Judicum,
 Militum, Consiliariorum, Magistralium, Praesa-

lum, Virorum gravium, hominum doctorum.
Juvenum. etc. variae cogitationes, ordienti sermonem, subijcientur.

A Personis à quibus aliquis mittitur.

Legati Campanorum ad Senatum Romanum. „Populus nos Campanus Legatos ad Vos
„ P. C. misit, amicitiam im perpetuum, auxilium
„ praesens à vobis petitum etc.

Dicturus nomine Provinciae ad novum Magistratum; „Quae te magnopere desideravit, Di-
„ vinitusque magnis votis expetiit, quae, tuo,
„ suoque in te honore, incredibiliter gavisa est,
„ Provincia nostra, N. per me tibi anspecatissi-
„ mum tuum gratulatur adventum. etc.

Viri Militiam profitentes ad Tribunal Militare. „Illi qui vitam et sanguinem, vobis, Pa-
„ triaeque defendendae, perpetuo Sacramento
„ dicarunt, ante Augustum vestram se se sistunt
„ Tribunal etc.

A temporis circumstantiis.

Saguntinus Orator apud Livium à calamitoso tempore ita ad Senatum loqui orditur.
„Et si nihil ultra malorum est, P. C. quam quod
„ passi sumus, ut ad ultimum fidem vobis praestaremus, tamen ea vestra merita imperato-
rumque vestrorum erga nos fruerunt, ut nos
„ clodium nostrarum non poeniteat. Bellum
„ propter nos suscepistis, susceptumque, quar-

„ tum decimum annum tam pertinaciter geris-
 „ tis, ut saepe ad ultimum discriminem, et ipsi
 „ veneritis etc.

Cicero pro Caelio orditur, à circumstan-
 tia dierum Festorum, quibus Coelij exerceba-
 tur judicium. „ Si quis judices forte nunc ad-
 „ sit ignarus legum, judiciorum, consuetudinis
 „ nostrae: miretur prosector, quae sit tanta atro-
 „ citas hujusce causae, quod diebus festis ludis-
 „ que publicis, omnibus negotijs forensibus
 „ intermissis, unum hoc judicium exerceatur,
 „ nec dubitet, quin tanti facinoris reus argu-
 „ atur, ut eo neglecto, Civitas stare non pos-
 „ sit etc.

Valerius Corvinus ad conjuratos et sedi-
 tiosos milites. „ Deos immortales, milites, ve-
 „ stros publicos, meosque ab urbe proficisciens
 „ ita adoravi, veniamque supplex poposci, ut
 „ mihi de vobis concordiae partae gloriam, non
 „ victoriam darent. Satis fuit eritque, unde
 „ belli decus pariatur, hinc pax petenda est.
 „ Quod Deos immortales inter nuncupanda vota
 „ expoposci, ejus me compotem voti vos facere
 „ potestis. etc.

Portius Cato ad populum. „ Nulli unquam
 „ Concioni, Quirites, tam non solum apta, sed
 „ etiam necessaria, solennis Deorum compre-
 „ catio fuit, quae vos admoneret, hos esse
 „ Deos, quos colere, venerari, precarie, Ma-
 „ jores vestri instituissent. etc.

Plinius

Plinius ita laudes Trajani orsus est. „ Bene
„ ac sapienter P. C. Majores instituerunt, ut re-
„ rum agendarum, ita dicendi initium à preca-
„ tionibus capere, quod nihil rite, nihilque pro-
„ videntur homines, sine Deorum immortalium
„ ope, consilio, honore, auspicarentur. Qui mos,
„ cui potius, quam Consuli? aut quando ma-
„ gis usurpandus colendusque est, quam quum
„ imperio Senatus, Authoritate Reipubl:, ad
„ agendas optimo Principi gratias excitamur?

A Sensu Communi seu Generali, aut universali propositione, seu Thesi, qui modus frequentissimus est.

De infortunio hoc vel illo patienter ferendo, ordieris: " Nondum esse natum hominem,
„ qui privilegio Deorum malis omnibus exem-
„ ptus sit; mundum campum, vitam praesen-
„ tem Palaestram patientiae esse. etc. etc.

Ita Caesar poenam mortis à conjuratis aversus, à sensu generali orditur. " Omnes homines
„ P. C. qui de rebus dubiis consultant, ab odio,
„ amicitia, ira atque misericordia vacuos esse
„ decet.

Ita Valerius Publicola se ipsum suspicio-
ne Regni affectati purgaturus, à generali sen-
tentia incipit. " Nunquamne ergo ulla adeo vo-
„ bis spectata virtus erit, ut suspicione viola-
„ ri nequeat? ergone me, illum acerrimum Re-
„ gum hostem, ipsum cupiditatis Regni crimen,
„ subtiliter timerem?

Ita Mutianus apud Tacitum, Vespasiano,
 ut Imperium acceptet, consulens, à sensu uni-
 versali orditur. " Omnes, qui magnarum rerum
 „ consilia suscipiunt, aestimare debent: an quod
 „ inchoatur, Reipubl: utile, ipsis gloriosum,
 „ aut promptum effectu, aut certè non arduum
 „ sit; siunil ille, qui suadet, considerandus est, ad-
 „ jiciatne consilio periculum suum; et si fortu-
 „ na ceptis adsuerit, cui summum decus acqui-
 „ ratur. Ego te Vespasiane ad Imperium voco,
 „ tam salutare Reipublieae, quam tibi magnifi-
 „ cum, etc.

Ab observatione morum, usus, disci-
 plinae veteris vel praesentis, con-
 suetudinum. etc.

Marius ad Quirites pro suo militari Impe-
 rio, ad Populum verba contra Nobiles factu-
 rus, à tali observata per se consuetudine ordit-
 tur. " Scio ego, Quirites, plerosque non iisdem
 „ artibus Imperium à Vobis petere, et post-
 „ quam adepti sunt, gerere; primo industrios,
 „ supplices, modicos esse: deinde per ignaviam
 „ et superbia in aetatem agere. etc.

Ab adversarij persona aut sententia.

„ Etsi personae N. dignitas, sapientia, in-
 „ tegritas, per magna mihi venerationi sint,
 „ cum tamen, et opinioni, et mox ejus dictis
 „ contrarium sentiam, id quidem meae, quam

„ de Praestantissimo Viro semper habui, semper
 „ babere pergam, existimationi ne quidquam
 „ derogaverit, sed quod fas mihi pro libertate
 „ puto, sententiam hac de re meam, ita profe-
 „ rendam mihi esse duxi, ut rei potius, quam
 „ Orationi ejus gravissimae, velim esse oppo-
 „ sitam. etc.

„ Agnosco quantum fas est, et decet, pon-
 „ dus et momenta, adductarum ab N. rationum,
 „ gavia omnino esse; nihilominus quid iis re-
 „ sponderi possit et debeat, cum à vobis expe-
 „ ctari videam, pari et dicentis ante me vene-
 „ ratione, et mea libertate dicam. etc.

„ Minime dubito, Praestantissimo Viro N.
 „ qui ante me verba fecit, aequè nobis omnibus
 „ bonum Patriae scopum unicum esse, quamvis
 „ diversi ejus à nostra opinione sententiaque
 „ consilii, nam diversis itineribus edem perve-
 „ niri solet: agendum tamen nobis est, ut no-
 „ stra, quam Patriae salutique publicae servandae
 „ proponimus, ratio, planior vobis, expeditior,
 „ securior, magisque necessaria, ut revera est,
 „ pateat, etc.

„ Auditis, quae pro re N. graviter, solidè,
 „ sapienterque dicta sunt: et responsa et contra-
 „ riarum rationum momenta, eadem quaeso be-
 „ nevola attentione excipite.

„ Si authoritati dicentis cedendum sit, fa-
 „ cile concedo: si rationi et vero, id sanè quo
 „ melius detegatur, libertate sentiendi et dicen-
 „ di nobis hic utendum est.

Valerius Tribunus plebis, contra Portium
 Catonem dicturus ita orsus est. „ Si privati
 „ tantummodo ad suadendum dissuadendumque,
 „ id quod à vobis rogatur, procesissent, ego
 „ quoque, cum satis dictum pro utraque parte
 „ existimarem, tacitus suffragia vestra expectas-
 „ sem; nunc eum vir gravissimusque consul, M.
 „ Portius Cato non auctoritate solum, quae tacita
 „ satis momenti habuisset, sed oratione etiam
 „ longa et accurata insectatus sit rogatiosem
 „ nostram, necesse est paucis respondere. Rem
 „ defendam, non nos etc.

Portius Cato Julio Caesari respondendo ita
 orsus. „ Longe mihi alia mens est P. C. quum
 „ res atque pericula nostra considero, et quum
 „ sententias nonullorum mecum ipse reproto. Il-
 „ li mihi disseruisse videntur, etc.

Ab adversarii Sententia, vel rationibus occupatis.

Nabarzanes ad Darium Regem, apud Cur-
 tiuum, orationem, qua consultit, ut Darius Re-
 gno se interim abdicet, praeveniendo contra-
 riae *sententiae* difficultates, ita orsus est. ” Scio
 „ me sententiam esse dicturum, prima specie
 „ haud quaquam auribus tuis gratam, sed me-
 „ dici quoque graviores morbos asperis reme-
 „ diis curant, et gubernator ubi naufragium
 „ timet, jactura, quidquid servari potest, re-
 „ dimit. Ego tamen, non ut damnum facias
 „ quidem suadeo, sed ut te, ac Regnum tuum

„ salubri ratione conserves. Diis adversis belum gerimus, etc. Imperium alii trade interim, etc.

A Contrario.

Suasurus comitatem et affabilitatem, sic iacchoaret. „ Asperitate morum nihil esse inter homines aut molestius, aut detestabilius. Suasurus liberalitatem, inciperet: „ Non frustra cetera inter vitia, foedam sordidamque, quasi propriis suis notis, appellari avaritiam: hac homine nihil esse indignius, etc. Suasurus contributionem, ordiretur. „ Pessimè eos de Rebus publ: mereri, qui ab ea opibus bonisque omnibus cumulati, in rem commodumque Partiae contribuere nihil velint. etc. Dicturus de Judaeis mercatura privaudis, exordium duceret. „ Demirari se satis nunciam posse, à plus risque Christianis ita Judaeos defendi, ut si mercatorum Christianorum res ac negotia omnium interirent, ut paulatim iaterent, Judaeos magis, quam Christianos sibi esse protegendos censerent: oeconomiam et rationem lucri male intellecti in causa esse. etc. Dicturus de Secreto in Consiliis servando, inciperet. „ Secreti negligentiam, rem esse omnino perniciosissimam consilio. Dicturus de severioribus poenis, in violatores praecipuarum legum praescribendis, ordiretur à contrario. „ Dissimulationem et nimiam indulgentiam, in publicos praevaricatores legum, fontem continentiarum praevaricationum esse. Laudaturus

à justitia Magistratum, inciperet. " Nihil inf-
 „ licius contingere Reipubl: posse, Magistra-
 „ tibus injustis et venalibus, etc. Ita facile cui-
 vis rei reperietur contrarium.

Verba facere ad milites, Dux quidam exer-
 citus parabat; quid illi in mentem venit? con-
 traria verbis ad milites faciendis cogitatio, à
 qua apud Sallustium ita orditur: „ Compertum
 „ habeo milites, verba virtutem non addere,
 „ neque ex ignavo strenuum, neque fortein ex
 „ timido exercitum, Imperatoris oratione fiz-
 „ ri. Quanta cujusque animo audacia natura
 „ aut moribus inest, tanta à bello patere so-
 „ let. Quem neque gloria, neque pericula ex-
 „ citant, nequidquam hortere; timor animi au-
 „ ribus officit. Sed ego vos, quo paucis mo-
 „ neam, advocavi. etc.

A Dubitatione.

„ Etsi dictae, utramque in partem senten-
 „ tiae, ferè animum distraxerint, ambiguumque
 „ reddiderint, vixque, quid melius sit, menti
 „ occurrat, tutius tamen sequendo consilium.
 „ etc. Vel: „ Rectè dubitandum nobis est ho-
 „ die, an, quod dicere solemus, in extremis
 „ extrema sint adhibenda consilia? etc. Vel.
 „ Quaeri saepe solet, praestetne fortalitiis com-
 „ munire Rempubl: quae et ingentes sumptus
 „ exigunt, et numeroso egent milite, et ho-
 „ stium saepe receptacula fiunt; an Patriam Ci-
 „ vium pectoribus, in aperto defendendam re-

„ linquere? Vel: „ Dubitavi aliquandiu, an rem
„ toties hoc loci pro more tractatam de lite-
„ rarum laude, pro dicendi argumento sum-
„ pturus sim, etc. A similibus dubitationibus
dicendi initium, non ins equenter, ab Oratori-
bus capit. Terentius apud Tacitum accusa-
tus de Amicitia cum Sejano, infelici Ministro
Tiberii Caesaris, dubitat, an crimen hoc fateri
debeat; „ Fortunae quidem meae fortasse minus
„ expedit, adnoscere crimen, quam abnuere:
„ sed utcunque casura res est, fatebor, et suis-
„ se me Sejano amicum, et ut essem expertissime,
„ et postquam adeptus eram, laetatum. etc.

Ex abrupto, ut ajunt, seu ab ipsa re, qui modus est priori similis.

Ita Pater Horatii apud Livium, filium vi-
ctoren:, capitis damnatum desensurus, ex abru-
pto coepit. " Huncine quem modo decoratum,
„ ovanteinque victoria incedentem vidistis, Qui-
„ rites, eum sub furca vinctum, inter verbera,
„ et cruciatus videre potestis? quod vix Alba-
„ norum oculi tam deforme spectaculum ferre
„ posseant. I lictor, colliga manus, quae paulo
„ ante armatae Imperium populo Romano pe-
„ pererunt. I caput obnubil liberatoris hujus
„ urbis etc.

Ita Legati Manlii, seditione se se purga-
turi mox incipiunt; " Deos hominesque testa-
„ mur, Imperator, nos arma neque contra Pa-
„ triam cepisse, neque quo periculum aliis fa-

„ ceremus: sed uti corpora nostra, ab injuria
 „ tuta forent, qui miseri, egentes, violentia at-
 „ que crudelitate foeneratorum, plerique Patria,
 „ sed omnes fama atque fortunis extorres su-
 „ mus. etc.

Ita Valerius Publicola Consul ad Tribunos
 seditiosos et plebem: " Quid hoc rei est, Tri-
 „ buni? Appii Herdonii ductu et auspicio Rem-
 „ publ: eversuri estis? tam felix vobis corrum-
 „ pendis fuit, qui servitia vestra non commo-
 „ vit Author. etc.

Ita Pacuvius parens, Calvium filium, à pro-
 ditoria caede Annibalis dehortaturus, mox cae-
 pit: " Per ego te, fili, quaecunque jura liberos
 „ jungunt Parentibus precor quaesoque, ne an-
 „ te oculos Patris, facere et pati omnia infan-
 „ da velis, paucae horae sunt, intra quas jurantes
 „ per quidquid Deorum est, dextras dextrae jun-
 „ gentes Annibali fidem obstrinximus. etc.

Defensurus Sacerdotium contra clamores po-
 puli, ita mox ordiri à re ipsa posset. " Hos
 „ contra Sacrum Ordinem, et Sacerdotium cla-
 „ mores, quos continuo invalescere audimus,
 „ ad totius Religionis ruinam vergere, mihi
 „ persuasissimum est. Odia haec, in Ministros
 „ custodesque Sacrorum flagrantia, nihil aliud
 „ quam Sacra ipsa petunt, eorum Ministris aut
 „ contemptui, aut furori populi expositis, de
 „ Templis et Altaribus nostris, ac de universae
 „ Religionis Sanctimonia, actum sit oportet. Si
 „ jam ad verum fontem querimoniarum, ac acer-
 „ bissimarum accusationum, convitiorum, et sae-

„ pe calumniarum, quae universim in sacras
„ Neo personas jactitari solent, pervenire veli-
„ mus, impietatem saeculi, malignitatemque pes-
„ simè de religione sentientium hominum, pri-
„ mam horum omnium esse causam, his tempo-
„ ribus detegamus. Nam quod etiam boni, re-
„ ligiosi, à Divino timore non alieni, cordatique
„ inter nos complures viri quandoque cum cæ-
„ teris statui sacerdotali non parcant, isti sane id
„ ex semet non cogitant, alienis incauti saepe in-
„ ficiuntur principiis. è contagione laborare vi-
„ dentur, et vel inscii, imprudentesque linguam
„ impiorum loquantur. Sed si animum, et ad
„ originem somitemque horum odiorum, et
„ quo ea tendant, maturius advertent; quae ad
„ haec generatim in Sacerdotium jacta convi-
„ tia et maledicta, tanquam ad certam inde ne-
„ cessariò secuturam universae religionis cla-
„ dem, et ruinam perhorrescent etc.

Et haec sint de exordio copiosius, pluribus
que exemplis: cum adolescentibus maxima sit in
exordiendo difficultas. Ed tamen semper rede-
undum est, modos exordiendi exhaustiri non
posse, mentem hominis, uberrimum esse exor-
diorum fontem; quotque cogitationes, tot esse
exordiendi rationes.

§. III. *De Propositione.*

9. *Quid est Propositio?*

*Est brevis dicendorum in Oratione enun-
tiatio.*

10. *Quotuplex est Propositio?*

Duplex: alia simplex, alia multiplex.

11. *Quid est simplex?*

Quae duntaxat unum aliquid dicendum proponit.

12. *Quid est Propositio multiplex?*

Quae in eadem Oratione, diversa, et plura dicenda proponit.

Tales, et frequentius in Epistolis: *v.g: unam eandemque scripturus Episolam ita praemeditor: Gratias agam pro amico obsequio mihi reddito, gratulabor recuperatam sanitatem, commendabo causam amici praesidio, nunciabo aliquid novi. etc. etc.*

Discrimen inter simplem et multiplices Propositiones est, quod ubi simplex Propositio est, ibi Oratio tota ad unam rem tendit, ubi multiplex, ibi Oratio ad plures res certo quodam ordine se sequentes spectat. Aequè verò serè frequentes sunt in re Civili, tam in Epistolis quam in Orationibus, tam simplices, quam multiplices Propositiones.

Adolescentes itaque monendi sunt, quod ille qui velit rectè aliquid solidè pue scribere, aut dicere, necessariò debeat imprimis Propositionem concipere: sine qua neque oratio, neque illa epistola, fieri potest. De hac Propositione, continuo eum cogitare oportet, ut illam exponat, explicet, probet, ab ea non recedat, vel paulò digressus ad eam redeat, eam

pro scopo orationis vel epistolae in mente habeat, donec illi videatur, satis esse factum rei vel rebus ad dicendum à se proposita. *Vg: Gratulor Duci exercitus, ejus honorem: hoc itaque mihi menti haeret; Gratulor honorem Duci:* haec est propositio mea, quid ergo de illa dicam? quae mihi cogitationes orientur? *Laetitiam publicam exprimam. Quare? Magna enim id Patriae felicitate evenit, quod illi fasces militaris Imperii collati sint. Quare magna felicitate Patriae?* Quia est belli scientissimus; quia summas virtutes Imperatorias; in eo cuncti elucidere observant; quia maxima prudentia, consilio, animi fortitudine, continentia, justitia, clementia, etc. pollet; quia ducenti regendique exercitus artem, propria experientia longisque, et domi et foris stipendiis, acquisivit; quia tot bellis et miles et dux interfuit, torque jam palmas et trophyea collegit. *Praeterea, quia talibus est ortus Majoribus, qui domostico sint illi exemplo et normam ei praehant, bene gerendi militaris Imperii etc.* Quid inde? ergo felix est futura Patria tali Imperatore: ergo laetandum est cunctis, quod talis, tantusque Dux Copiis Reipubl: à Principe delectus sit, etc. ergo et Principi, et Patriae praeclarorum hunc delectum, et Tibi N. quod hunc sis consecutus honorem vehementer gratulor, etc. Hic alia mihi cogitatio, non aliena à mea Propositione advenit, nempe: *hoc autem tanto libenter ac alacriore animo faciam, quod et ego et mea Domus benignolentia praesidioque Tuo,*

*singulariter gloriemur, unde ad publica gaudia,
etiam privata accedant solatia. etc.* Denique,
precabor Duci optimam diuturnamque milta-
ris ejus Imperii fortunam. In hoc exemplo Ado-
lescentes vident, quam ad hanc Propositionem:
Gratulor Tibi Ducis honorem, omnes cogita-
tiones tendant.

Quemadmodum autem in exordiendo co-
gitandum est bene, quatenus exordium nata-
rale et proprium sit cuilibet propositioni, ita
aequè curandum est, ut propositio naturaliter
et eleganter ex exordio media quadam pruden-
ti et industria, transitione, effluat ad propo-
sitionem. *Exempli gratia: Proposition. Rei mo-*
netariae corruptae esse omnino lege providen-
dum. Sit exordium à sensu generali hue ta-
men tendente. "Mala omnia, quo longiore tem-
,, pore serpere permittuntur, eò longè diffi-
,, liora ad curandum redduntur. Negligentia
,, tempestivi remedii, eo res adduci solent, ut
,, deinceps medela illis, nulla possit afferri.
,, (*Transitio ad Propositionem*) Jam quod peri-
,, culosius malum Reipublicae contingere po-
,, test, corrupta re nummaria, et vitiato peni-
,, tis interiore aureae argenteaque pecuniae
,, pretio? Si enim nummi nervi Reipubl: be-
,, ne omnino nuncupantur, quod igitur corpus
,, quodlibet, solutis aut fractis nervis et com-
,, pagibus, hoc depravata re pecuniaria, erit
,, Reipubl: corpus, siccum, exsangue, debile, mi-
,, serum, et ruinae ac easui omnino proximum.
,, Majore itaque aut imprudentia, aut Reipubl:

„ neglectu peccare non possumus, quam si per-
„ niciosè satis hucusque retardatum dilatumque,
„ adhuc in longius tempus rejiciamus, corru-
„ ptissimae apud nos rei monetariae remedium:
„ (*Propositio effluit*) cui lege praesentium Co-
„ mitiorum omnino providendum est. etc., Hic
Adolescentes dispiciunt, quam bene, solidè,
eleganterque, transitio ab exordio facta sit, ad
Propositionem: quod in tot aliis superius pos-
tis ac infra ponendis exemplis observare jube-
buntur.

Notent id quoque: quod *Propositio*, aut
verbis expressis enuntiatur, qualia sunt: *Dice-
mus, agemus, tractabimus de hac vel illa re.
Ostendemus hoc vel illud. Hoc erit meæ Ora-
tionis argumentum. Ita judico, ita sentio, ita
statuo, etc.* et similia.

Aut *Propositio* fit absque ejusmodi aper-
ta enunciatione, sed ita res ipsa proponitur,
ut facile auditor intelligat, hac de re Oratorem
acturum, *v.g.: praemisso exordio ex sententia:*
„ In omnibus rebus agendis praesertim verò in
„ Consiliis, confusione ac perturbatione nihil
„ perniciosius est. Nam ut certo stant ordine,
„ et terrena et Coelestia omnia: ita absque re-
„ cto ordine, et in rebus humanis boni nihil
„ sperandum est. Ut itaque consilia et Comitia
„ nostra, quam optima, ut par est ratione pro-
„ cedant, ordo quidam in proponendis ad con-
„ sultandum materiis, necessarius omnino est,
„ ne, priusquam una de re tota deliberaatio fi-
„ niat, et de ea aliquid statuatur, alias quascun-

„ que obtrudere, ulli unquam fas sit. etc. Hic quivis videt, qualis sit pro ista Oratione Propositionis.

Jam stabilita Propositione simplici, ulterior oratio sive epistola, mox post propositionem factam, statim *in puncta duo vel tria*, clare dividi eleganterque potest, et ita sequens Oratione optimo procedet ordine. De sacris Concionibus ita *in puncta partiendis*, alibi separatim tractaturi sumus, quod eos qui hac institutione egebunt, remittimus. Hic duntaxat de Civilibus Propositionibus sermo.

Eas itaque, quas Orator daturus est, Propositionis simplicis rationes, praemeditatur, et in oratione praesertim graviore mox post Propositionem partitur.

Gratulator parata Oratione Senatorium honorem; rationes gratulandi invenio, et mox post Propositionem, easdem ita primum brevibus attingo. " Primarium hunc itaque in nostrae Propositionis vinciae concessu Magistratum, meo omnium que nomine, Tibi nobisque majorem in modum gratulor. (*rationes duae*) et quod praescalaris in nos ac Rempubl: meritis tuis, praeimum consecutus sis, et quod iis omnibus, praestantissimis dotibus ornamentiisque excellas, quae certissimam spem in nobis excitent, dignitatem hanc tuam, singulari fore Reipublicae bono et praesidio. Ita in primo puncto, praeterita ejus merita, et opera celebrarentur, in secundo punto, virtutes, sapientia, pruden-

tia, magnitudo animi, labor, diligentia, legum et Patriae amor, fides in Principem. etc.

Gratulor *Tribunalis Praefecti seu Mareschalci honorem*: Rationes mihi occurrunt: eum praesertim, qui Areopago praesidet, qportere esse exemplo aliis, his tribus rebus, justitia, sapientia, et diligentia. Hanc laudem in tria puncta divido, in 1mo. ejus justitiam, in 2do. sapientiam, in 3to. diligentiam laudaturus. Itaque post exordium aliquod, Propositionem ita concipio:

„ Non minus Tibi igitur, quam universae Rei-
„ publ: maximopere gratulor, Te supremum
„ Areopago huic contigisse Praesidem, qui cer-
„ tissime futurus sis, exemplo nobis omnibus,
„ et justitiae, et sapientiae, et diligentiae, quae
„ in praestantissimo hoc, tantopere desideran-
„ tur, munere. etc.

His similibusque exemplis, adolescentes vident, quam post Propositionem simplicem, adjuncta mox brevibus sequentium rationum partitio, et pulehrum ordinem in Orationem inducit, et laborem ingenii faciliorem reddit, et mentem ac memoriam audientium juvat.

Jam brevibus dicamus de Propositionibus, in una Oratione, aut Epistola, multiplicibus. Hae duobus fere modis contingunt. Primus est, dum Principales Propositiones, duae vel tres, secum aliquomodo connexae, aut una ex alia effuentes, enuntiantur.

Exemplum. Dicemus *Nobiles Adolescentes, non esse ad exteras Nationes pro Studiis Literarum mittendos*. Dicemus, *Nobiles Ado-*

lescentes in Patria esse literarum, scientiarumque studiis instituendas. Dicemus denique *Nobiles Juvenes certae jam demum firmiorisque aetatis, ac adultioris ingenii, esse peregrinatione perficiendos.* Haec tria diversa sunt, ut quivis videt, quamvis secum aliquomodo connexa.

Talia diversa quaecunque argumenta, in Epistolis praesertim familiaribus locum habent. Quamvis verò, initio orationis aut epistolae, in loco propositionis non ponuntur, nec auditori vel lectori constet, Oratorem vel scriptorem, de iis hac oratione vel epistola tractaturum, revera tamen materiae hae singulatim acceptae, totidem propositiones diversae sunt, et singulæ quantum opus est, vel strictim, sua ratione et probatione egent.

Generatim dicendo: propositiones omnes, debent esse planissimæ, clarissimæ, intellectu persimiles, verbis quam fieri potest perpaucis, propriisque constare, sublime omne ac obscuritas in iis virari debet, ut in tot superioribus exemplis patet. Quid ista puerilia? *Phaëtonis casum producam*, qui dicere voluit: *Homines qui supra suam conditionem se se tollunt, casui obnoxios esse. etc.* In laudativo genere, pueriles illæ allegoriae et antonomasiae vitandæ sunt: ut si cui probare velis esse flumen, fulmen, solem, aquilam, thesaurum, navim, etc. Nihil tale suum ad dicendum debet, ubi nugari ac ineptire oporteat.

Captatio benevolentiae in longioribus Orationibus, post propositionem factam bene convenit.

venit. vg: *Benevolo queso, attentione me dignemini etc. Si me dicentem attentè benevoleque audire voletis. etc. Non abutar patientia vestra. etc.*

§. IV.

De Confirmatione.

13. Quid est Confirmatio?

Est ea potissima Orationis pars, quem propositam deducimus, probamus, explicandoque vel ratiocinando firmamus.

Vg: *Privatis commodis amicitiam anteponendam esse. Quo id confirmo? ratione, exemplis, etc.*" Palam enim est illum verum non esse amicū, qui amicitiae, commoda praetulerit sua. Verè siquidem diligere aliquem, esse illum plus suis rebus et rationibus diligere. Jam si his amicū posthabueris, pluris igitur quam amicus, tua omnia sint tibi oportet. Videmus manifeste nihilque apud nos saepius (ut exemplo res clarus pateat) videmus inquam duos inter cives diu amicitiam viguisse. Vacavit munus aliquod, quod è Regis beneficio pendet, uterque ad idem munus competitores sunt; unus tamen majore quam ratione, quam alter, id enim aliter non solet accidere. Unus nempe alteri compatus, plus jam illo habere videtur; uterque

„ tamen rem eandem magnis studiis et aequali
 „ contentione petunt. Si ille, qui plus habet
 „ consequitur? qui minus habet dolere et ira-
 „ sci incipit, refrigescit amicitia. Si ille qui
 „ minus habuit obtinuit, aegerrime fert et in-
 „ dignatur alter. Isto ne tu putes veros suis-
 „ se amicos? Si fuissent, aut inter eos facile
 „ convenisset, quod aequum erat, ne alteruter
 „ peteret: aut uterque, dum petit, et unus obti-
 „ net, qui non obtinuit aequè amici ac suo bono
 „ gauderet et commodo; amicitia que eorum ma-
 „ jore adhuc confirmaretur nexus. Quae dum tam
 „ vili ratione refixit, aut vero etiam extincta
 „ est, certè vel nulla fuit vel profecto exigua.
 „ Amicitiam ego itaque veram Pompejum in-
 „ ter ac Caesarem nunquam intercessisse cre-
 „ dam, siquidem illos dominandi potentiaeque
 „ libido ita aliquando collisit, ut ex amicis, si
 „ Diis placet, hostes sibi infestos reddiderit etc.
 „ Commodi ergo proprii immoderata cupido,
 „ pestis venenumque est amicitiae" Nihil er-
 „ go est aliud confirmare, quam rem propositam
 rationibus firmare.

Jam in priore Parte *de arte cogitandi* o-
 stensum est, rationes pro re quavis ex fontibus
 internis aut externis erui, aut potius ex inge-
 nio cuiusvis effluere. Ut autem id verissimum est,
 cogitationem humanam liberrimam esse; ita aequre
 verissimum est, nulla regula eam posse ligari.
 Quot mentes, seu ingenia, tot modi cogitandi, et
 cogitationes inter se ordinandi. Adeoque praece-

ptis hic insudare superfluum est. Sume, exempli gratia, brevem Cornelij Cossi ex Livio Orationem ad milites. Propositio est. *Certissimam fore è Volscis Romanorum victoriam.* Duabus rationibus id probat: Vatum faustis praesagiis, et Romano modo pugnandi, cum imparibus Volscis:
„ Nostra, inquit, victoria est milites, si quid Dij
„ vatesque eorum in futurum vident. Itaque
„ ut decet certae spei plenos, et cum imparibus
„ manus conserturos, pilis ante pedes positis,
„ (*hoc est, in terra defixis*) gladiis tantum dex-
„ tras armemus, ne procurri quidem ab acie
„ velim, sed obnoxios vos stabili gradu, impelum
„ hostium excipere. Ubi illi vana injecerint
„ missilia, et effusi stantibus vobis se intulerint,
„ tum micent gladij, et veniat in mentem unicuique, Deos esse qui Romanum adjuvent,
„ Deos, qui secundis avibus in praelium miserint. Tu Quinti, Equitem intentum ad pri-
„ mum initium nostri certaminis teneas: ubi haer-
„ rere jam aciem collato pede videris, tum ter-
„ rorem equestrem, occupatis alio pavore, in-
„ fer, invictusque ordinem pugnantium dissipa.
Si Orationis hujus vim consideres, excellens,
omnino est, quae spem certam vincendi, animis
militum infuderit. Si, quomodo orsus, qua arte,
quo ordine rationes posuerit? totum dicen-
tis ingenio propriaeque ejus arti attribues. Ra-
tiocinatio tamen talis erui ex hac Oratione po-
test: *Vates è secundis auspiciis Deos Romanis
ad fore praesagiunt: Volsci impares impetu pri-*

mo valent, missilibus pugnant, Romani fortiores sunt gladiis: ergo nostra victoria est.

Hinc patet: qualescunque rationes ad rem confirmandam dentur, quaecunque cogitationes ex his rationibus in mente multiplices orientur, qualicunque ordine in Oratione exponentur, semper tamen latere quandam intellectus *ratiocinationem*: quae ad simplicem cogitandi et probandi aliquid ordinem, semper potest reduci, id quod maxime juvenes, ut observent, doceri debent.

Argumentum itaque imprimis orationis quam legunt, aut epistolae, Adolescentes detegant. *Argumentum* vero dicendorum, hoc loco, idem est ac *Propositio*. Deinde dispiciant, quibus confirmetur rationibus *argumentum* seu *Propositio*.

Epistola sit pro exemplo è Plinio, *Argumentum*, seu ejus *Propositio* est talis. *Ego Plinius video vanitatem ludorum Circensium, et illorum tempus studiis impendo.* Nota: *pugillares* de quibus agit in epistola hac, chartas esse vel tabellas ceratas. *Pannum*, de quo agit in hac ipsa epistola, fuisse quatuor aurigarum colores, qui notabant quatuor urbis factiones in ludis Circensibus, è quibus una uni, altera alteri, ecclamatbat.

Plinius Calvisio suo S-

„ Omne hoc tempus, inter pugillares ac libellos, jucundissima quiete transmisi. Quem-

„ admodum, inquis, in urbe potuisti? Circenses
„ erant; quo genere spectaculi, ne levissimè qui-
„ dem teneor. Nihil novum, nihil varium, ni-
„ hil quod semel spectasse non sufficiat. Quo
„ magis miror tot millia virorum, tam puerili-
„ ter identidem cupere, currentes equos, insi-
„ stentes curribus homines videre. Si tamen
„ aut velocitate equorum, aut hominum arte
„ traherentur, esset ratio nonnulla; nunc fa-
„ vent panno, pannum amant, et si ipso cur-
„ su medioque certamine hic color illuc, ille
„ hoc transferatur, studium favorque transibit,
„ et repente agitatores illos, equos illos, quos
„ procul noscitant, quorum clamitant nomina,
„ relinquunt. Tanta gratia, tanta authoritas
„ in una vilissima tunica. Mitto apud vulgus,
„ quod vilius tunica est, sed apud quosdam gra-
„ ves homines: quos ego quum recordor, in re
„ inani, frigida, assidua, tam insatiabiliter desi-
„ dere, capio aliquam voluptatem, quod hac
„ voluptate non capiar. Ac per hos dies li-
„ bentissimè otium meum in literis colloco, quod
„ alii, otiosissimis occupationibus perdunt. *Vale.*

Quare ergo Plinius contemnit Ludos Circenses? Ratio: *quia* idem semper in iis spe-
ctatur, novi nihil: *quia* in iis populus coloribus
pannorum, seu suis factionibus, non melioribus
equis, aut vectoribus applaudit. Ergo apud
Plinium ludi Circenses merentur contemptum,
ergo bene tempus hoc studiis potius, quam spe-
ctaculo impendit. Haec est latens bona et re-
cta, in epistola hac, ratiocinatio.

Quandoquidem ergo, in omni oratione et epistola, *ratio et ratiocinatio intellectus, reperiatur, ac reperiri debet, quamvis evidenter non pateat, quamvis pro genio scribentis vel dicentis ordine cogitationum permutetur, edocendi itaque sunt adolescentes:*

14. *Quae sint ratiocinandi, seu argumentorum formae.*

Quatuor praecipue: Syllogismus, Enthymema, Inductio, Sorites.

De Syllogismo.

15. *Quid est Syllogismus?*

Est ratiocinatio constans propositionibus tribus, majore, minore. et ex iis consequente.

Ne hic misceatur Logica, exemplis sequentibus, Juvenes mox facilius Syllogismum concipient.

Parentes, liberi, fratres, consanguinei, amici, fortunae, honores, bona, nobis cara sunt. Sed Patria haec omnia complectitur. Ergo Patria nobis cara esse debet. Fluvii navigabiles utiles sunt. Sed fluvius N. potest reddi navigabilis. Ergo curandum ert ut aptus navigando reddatur. Voluptates, homines effeminatos redundunt. Sed Juvenes hi et illi sunt voluptatibus dediti. Ergo nihil praeclari ab iis expectandum est.

Eiusmodi Syllogismi ad regulas Logicas examinandi non sunt; sufficit ut Tyrone's Rhetoricae, *majorem* esse generaliorem, *minorem* esse paulo restrictam Propositionem, consequentem vero ex ultraqne effluere, exemplis intelligent, similesque Syllogismos forment.

Cuilibet *majori* et *minori* propositioni, addi potest sua ratio, vel plures rationes. *eg:* *Major.* Amici decipi non debent. *Ratio* Decipere enim aliquem, est illum graviter offendere. *Ratio hujus.* Nam fraude et circumventione honesti hominis, quid indignius? *Ratio hujus.* Qui enim a te amari se putat, et deinceps te cum illo fraudulenter agere animadvertisit, an non turpiter sibi illusum a te esse intelliget? etc. *Minor.* Sed mentiri est decipere amicum. *Ratio.* Aliud enim mente celare, aliud verbis dicere, an non est haec manifesta amici deceptio? Amicus credit, dum illi aliud pro alio affers, itaque a te fallitur, et haec illusio non estne gravis offensio amici? *Consequentia.* Amicis itaque mentendum runquam est, pecuniae turpius ac indignius contra amicum non potest, quam mendacio. etc.

Sit item Syllogismus: *Nihil faustius laetusque est, quam cum sanctis, sapientibusque Pastoribus providentur Ecclesiae.* *Sed nostra Te tali Praesule, divinitus est ornata Ecclesia.* *Ergo nihil nobis faustius laetusque contingere potuit.* etc. A quacunque vis Propositione, gratulationem incipe.

De Enthymemate.

16. Quid est Enthymema?

Est argumentatio continens Propositiones duas: Antecedentem et Consequentem, quae ex antecedente effluit.

Vg. Libri optimi sunt Magistri, bonique; unus libri diligens lectio, plures annos scholae, fructu profectuque superare potest: ergo libris legendis tempus impendendum est.

Qui semel decepit, semper putatur decipere posse; ergo talem hominem vitare opportet.

Divitiae et opes, nobis concessae sunt: non ut sint voluptatum illecebrae, aut superbiae somites, sed ut iis recte utamur, ac egentioribus opitulemur; ergo iis ad benefaciendum utamur. Pace nihil jucundius, nihil generi humano utilius, nihil beatius; ergo pax omni studio conservanda est. Tributa Principi ac Reipublicae, etiam auctoritate Divina jussa sunt, ergo iis non est defraudanda Respubl.. Principes DEI locum munusque gerunt, ergo de iis male non est loquendum. etc. In his exemplis Adolescentes vident: post datam rationem in antecedente, consequentiam inserre, esse idem, ac *Enthymema* formare.

In *tecedenti* rationi, sua, quae illam probet, *ratio*, et huic probandae altera, atque iterum alia, donec res bene deducatur, addi potest. Quo loco Adolescentes notent, *Enthymema et Colle-*

ctionem, ut vocant, *Rheticam*, idem fore. **C**ollectio enim *Rheticā*, est *Argumentatio talis*, *quae ad probandam antecedentem propositionem*, *colligit et adjungit rationes*, et *insuper rationum rationes*, tam *ex fontibus*, quam *ex exemplis*, et *sententiis*, *donec prima ratio data*, quam *optimè deducatur*, et *ferè indubitata reddatur*. Et hoc est docere et persuadere, hoc est dicere bene et solidè, hoc est Oratorem esse. Id quod vehementer juvenibus inculcandum est, ut quae asserunt, seu proponant, ita probent, ita elucident, ita novis rationibus fulciant, donec ipsi met, ita rem esse in semet, convincantur, ut alios convincere possint. Mens nostra, dum cogitare velimus, rationes rationum, quoisque necessariae sunt, suppeditabit. *Vg.* Superior antecedens *Propositio*. *Opes non ut sint voluptatum illecebrae aut superbiae somites, sed ut iis recte utamur, non solum pro nostro sed et Reipub: commodo, et egentioribus opitulemur, à DEO nobis concessae sunt.* Haec inquam *Propositio antecedens*, eget probari et illustrari *rationibus*. **D**EUS enim, qui est Conditor et Distributor opum, eas malo fine, et sceleris incitamentum ac stimulum hominibus non potest tribuere. Secus etenim instrumenta nobis peccandi, quod cogitare indignum est, **D**EUS ipse tribueret. Potius igitur ita sapienter universo humano providit generi, ut divites et toti Reipub: prosint, et egentiorum miserationem ac curam habeant cum eisque, quanto plus teneant, tanto liberalius partiantur. *Ratio rationis.* Aliter enim

in supremo universi hujus Rectore ac' Praeside Providentia communis desideraretur, si privatis omnia, Reipubl: juvandae nihil: si opulentis quam plurima, pauperibus autem, ne modum quidem vivendi relquisset. Sapientiae ac bonitatis certe ejus intererat, prouidere utrisque. Unde impie Divinum pervertit ordinem, ac Providentiae, Sapientiacque DEI O. M. proterve reluctatur ille, qui magnis, in suae fomenta superbiae ac luxuria, abusus opibus, eas et ad Reipubl: juvandam, ubi opus est, denegat, et nudos omnique ope destitutos pauperes sinit fame sitique perire, etc. Tali modo rationes aliae post alias, firmare debent propositionem antecedentem.

Exemplum in laudativo genere; ubique enim tendendum est, ut ratio ratione firmetur. *Gratulando honorem.* Antecedens: *Peridoneus est N. ad Senatoris munus cum laude gerendum; ergo illi merito hic collatus est honor.* *Ratio Antecedentis.* „Fide namque in Regem, „meritis in Rempubl:, amore boni publici, vir- „tute et candore animi, sapientia et consilio, „magnopere omnibus commendatur. *Ratio Ra-* „*tionis.* In qua singula mox dicta probari „debent. Fide certe intaminata, Regi probatus „est. Nam ut ab ipsa electione Principis, semel „eidem adhaesit, ejus omnium mandatorum ac „nutuum studiosissimum se semper exhibuit, „et tam in Provinciarum Conventibus, quam „Reipubl: commitiis, Rationes Majestatis, con- „stanter ubique tutatus est. Huic autem erga

„ Principem fidei, studium de Patria benè me-
„ rendi, sancte semper laudabiliterque conjun-
„ xit. Ad Comitia pluribus legationibus, ad
„ Tribunalia toties Deputati Judicis munere
„ religiose diligentissimeque functus, in Castris
„ veteranus miles, et dux, egregiusque di-
„ sciplinae militaris custos, inter officia semper
„ Reip: vitam otiumque partitus, gessit eorum
„ nullum, quo de ea optime non meruerit; haec-
„ que adeo ejus, cùm Patriae tñm boni publici
„ amorem, palam copiosèque testantur. Vacare
„ enim obsequiis, communodisque Reip: augen-
„ dis incumbere ita visus est semper, ut si
„ privatae propriaeque rei nulla afficeretur cu-
„ ra" etc. Ita alia suis rationibus illustra et
„ firma, nihil ut, quod asseris, non probatum
„ relinquas.

De Inductione.

17. *Quid est Inductio?*

*Est Argumentatio, qua plures simul ratio-
nes, vel exempla, vel sententiae inducuntur, et
ex iis trahitur Consequentia.*

Discrimen inter Enthymema et Inductio-
nem, hoc est: quod Inductio pluribus simul ra-
tionibus conflatur, Enthymema una ratione be-
ne, ut mox dictum, probata.

Cremutius apud Tacitum se in Senatu
desendit, accusatus coram Tiberio, quod Bru-
tum et Cassium laudârit. Inducit exempla et

rationes. Verba mea P. C. arguuntur, adeo factorum innocens sum. Sed neque haec in Principem, aut Principis Parentem, quos lex Maje-
statis amplectitur. Brutum et Cassium lauda-
visse dico, quorum res gestas quum plurimi
composuerint, nemo sine honore memoravit. Ti-
tus Lavius eloquentiae et fidei praeclarus im-
primis, Cn. Pompejum (qui fuit hostis Caesaris)
tantis laudibus tulit, ut Pompejanum eum Au-
gustus appellaret: neque id amicitiae eorum of-
fecit. Scipionem, Afrani m. hunc ipsum assium,
hunc Brutum, nusquam latrones et parricidas,
quae nunc vocibala imponuntur, saepe ut insignes
Viros noninat. Asinii Pollionis scripta egre-
giam eorundem memoriam tradunt. Messala
Corvinus, Imperatorum suum Cassium praedica-
bat: et uterque opibus ac honoribus pervigué-
re. Marci Ciceronis Libro, quo coelo Catonem
(hostem Caesaris) aequavit, quid aliud Dictator
Caesar quam rescripta Oratione, velut apud ju-
dices respondit? Antonii Epistolae, Bruti Con-
ciones, falsa quidem in Augustum probra, sed
multa cum acerbitate habent. Carmina Bibacu-
li et Catuli, referta contumeliis Cesarum le-
guntur. Sed ipse Divus Julius, Divus Augustus
et tulere ista, et reliquère, haud facile dixe-
rim moderatione magis an sapientia. Namque
spreta exolescunt; si irascere, agnita videntur.
Non atingo Graecos, quorum non modo liber-
tas, etiam libido impunita: aut si quis adver-
tit, dictis dicta, ultus est. Sed maxime solutum
(id est liberum) et sine obtrectatore (id est ac-

cusatore) fuit, proderet de iis, quae mors edio aut gratia exemisset. Num cum armatis Cassio et Bruto, ac Philippenies campos obtinentibus, belli Civilis causa populum per conciones incendo? At illi quidem septuagesimum ante annum perempti, quomodo imaginibus suis nosuntur, quas nec victor quidem abolevit, sic partem memoriae apud scriptores retinent: Suum cuique decus posteritas rependit. Nec deerunt, si damnatio ingruit, qui non modo Cassii et Bruti, sed etiam mei meminerint.

Hoc exemplo vident Adolescentes, quam naturalis sit et frequens esse possit per *Inductionem Argumentationis*.

De Sorite.

Vim et robur hujus argumentationis aliqui mihi non satis percipere videntur, qui eam vel reiciunt, vel duntaxat leviter attingunt. Dum sine falso, sine sophismate sit, est valida et fortis ratiocinatio. Definitur Sorites: *Est argumentatio, quae multas ratiocinationes acervatim convolvit atque complectitur.* Sorites significat acervum, nam in eo plures, una ex alia effluentes Propositiones, seu rationes ponuntur, quarum quaevi sit vera oportet, tum consequentia ex illis vera elicetur.

Exemplum Propositio sit. *Curatores prodigiis juvenibus dandos esse à Principe: nam prodigentia ipsorum maximo est damno Republicae.* Sorites. Propositio prima. „Juvenes

„ claris nati Familiis, commodis ut plurimum
„ patrimoniis gaudent. 2da. In libertatem eman-
„ cipati suique juris domini facti, prudentia,
„ quae seris venit ab annis, carent; in vicia
„ proni sunt; adulatoribus et parasitis stipan-
„ tur eisque se totos dedunt. 3ta. Adulatores
„ persuadent Adolescentibus esse eos opulentos
„ et divites, lautissimè itaque iis esse vivendum.
„ 4ta. Cum Juvenibus ita persuasum est, con-
„ viviis, voluptatibus, luxui vestium, clientelis,
„ ludis, equis, canibus etc. pecuniam prodigunt.
„ 5ta. Reditibus in haec exhaustis, debita con-
„ trahunt, et patrimonia onerant. 6ta. Dilapi-
„ datis patrimoniis, in egestatem incident,
„ quam, aliter asueti, impatientissimè ferant
„ oportet. 7ma. Egestate coacti etiam illicitis
„ modis rationem quam cepere videndi conti-
„ nuant; tamdiu nummos, mutuo quaerunt an-
„ xieque captant, donec fidem omnem apud
„ credidores amiserint; tum aleis aliisque peri-
„ culosis ludis marsupia reficere curant: deinde
„ ad vicinorum bona et pagos jura sibi causasque
„ confingant, et vicinos exagitant; denique ad
„ seditiones et bella civilia, vehementer aspi-
„ rant, in his fortunæ melioris spem collocan-
„ do. Tandem in Tribunalibus quaestum è sen-
„ tentiis faciunt. etc. Hae omnes antecedentes pro-
positiones, quarum una ex alia efiluit, verae sunt:
vera itaque consequentia: *prodigentia igitur Ju-
venum perniciosa est Reipubl:, ergo prodigiis
adolescentibus curatores sunt dandi.*

Quo loco admonendi sunt Juvenes: quod Oratores, aut Epistolarum Scriptores, quamvis tunc minimè de formando Syllogismo, Enthymemate, Collectione, Inductione, Sorite, cogitent, tamen unum aliquid ex istis semper formant, quoties solide et ordinate ratiocinantur.

Certè Imperator Marius, homo plebeiae stirpis, literarum rudis, sed eloquentia civili ac militari natura ac usu praeditus, formas argumentationum ignoravit, lege tamen sequentem Orationem ejus, et egregiam ibi ratiocinationem reperies. Electus Imperator contra Jugurtham, Nobilitatem Romanam, quae munus Imperiorum illi plurimum invidit, perstringere voluit, et semet contra Nobiles defendere. Naturaliter ita, quae dicturus erat, praemeditatus est. *Imperium militare mihi collatum nobilitas otiosa et invida aegerrime fert; ego ostendam, qualis ego sim homo novus, et quales sint nobiles isti veteres. Inde patebit eorum invidiam esse injustam.* Hoc itaque argumentum, haec Propositio est Orationis hujus, quae Propos: istis continetur verbis: *Ego illud intelligo, Quirites, omnium ora in me esse conversa, aequos bonosque favere, Nobilitatem locum invadendi me quaerere.*

Quando dicit, quod *Nobilitas locum seu occasionem invadendi se quaerat*, eliansi verbis id claris non proponat, intelligitur tamen istud: et *ego hac Oratione me, contra obrectantem mihi*

Nobilitatem defendam, et ejus invidiam esse injustum monstrabo.

In exordio, quod ab observatis moribus Nobilium duxit, duo discrimina inter se et Nobiles posuit. *Unum:* quod Nobiles, dum Imperia petunt, supplices et industrii sunt, dum ea obtinent, superbi et ignavi. Sibi vero contra videri: scilicet majore cura officia et Magistratus Reipublicae administrari debere, quam peti; sequere bene nascere, quantum illi oneris inter factiosos et invidos impositum sit. *Alterum:* Quod Nobilitas factis Majorum se contegat, aliisque praesidiis, quae sibi nulla sint, praeter innocentiam et virtutem. Haec paucis praefatus, contra invidiam in se Nobilitatis rationes adducit.

1ma. Ego omnem aetatem in optimis artibus egi, mihi bene facere jam ex consuetudine in naturam venit: ergo nec vos Quirites decipiemini, qui me Imperatorem jussistis, et Nobilium invidia contabescet. Haec ratio incipit à verbis: *quo mihi acrius etc.* ad verba: *in naturam veritatem.*

2da. Nobiles hi veteres, cuius nullius sint stipendii, id est, cum in castris nunquam meruerint, ignari sunt belli: ego tot stipendia merui, bella vidi, gessi; ergo mihi injuste invidetur. Haec ratio incipit à verbis: *quaeso reputate, ad verba intendent honori meo. etc.*

3ta. Nobiles hi veteres, Majores suos, facta eorum fortia, et imagines jactitant: ego Majorum decoribus careo, sed meis propriis nitor: ergo frustra vos accusant, quod mihi sumimum honorem

honorem imperii contuleritis: haec ratio à verbis *verum homines corrupti superbia. etc.* ad verba: *istae sunt imagines etc.*

4ta. Nobiles rudem me Literarum Graecarum, me sordidum et incultis moribus ajunt. At ego scio, quae militis, quae Duci sunt; munditas mulieribus, convivia et luxum Nobilibus relinquo: ergo injustè turpes Viri ante me præmia exposeunt. Haec ratio à verbis; *non sunt composita verba mea etc.* ad verba illa: *Reipublicae cladi sunt.*

Denique cohortatione militum finit.

Haec Enthymemata ex ejus ratiocinatione eruuntur. Quonodo jam naturali oratione tecta sint, Adolescentes legendō attente observent: " Scio ego, Quirites, plerosque non iis-
,, dem artibus Imperium à vobis petere, et post-
,, quam adepti sunt, gerere: primo industrios,
,, supplices, modicos esse, deinde per ignaviam
,, et superbiam aetatem agere. Sed mihi contra
,, videtur, nam quo universa Respubl: pluris est
,, quam Consulatus aut Praetura, eò majore cu-
,, ra illam administrari, quam haec peti debe-
,, re. Neque me fallit, quantum cum vestro
,, maximo beneficio negotij sustineam. Bellum
,, parare simul et aerario parcere, cogere ad
,, militiam eos, quos nolis offendere, domi fo-
,, risque omnia curare, et ea agere inter invi-
,, dos, occursantes, factiosos, opinione, Quiri-
,, tes, asperius est. Ad hoc: aliis, si deliqueret,
,, vetus Nobilitas, majorum fortia facta, cognac-
,, torum et affinium opes, multae clientelae,

„ omnia haec praesidio adsunt: mihi spes omnes
„ in memet sitae, quas necesse est virtute et in-
„ nocentia tutari: nam alia infirma sunt. Et illud
„ intelligo, Quirites, omnium ora in me conversa
„ esse, aequos bonosque favere, (quippe benefi-
„ cia mea in Rempubl: procedunt) Nobilitatem
„ locum invadendi me quaerere. Quo mihi
„ acrius adnitendum est, ut neque vos capia-
„ mini, et illi frustra sint. Ita ad hoc aetatis à
„ pueritia fui, ut omnes labores et pericula con-
„ sueta habeam. Quae ante vestra beneficia
„ gratuitò faciebam, ea uti accepta mercede de-
„ seram, non est consilium Quirites. Illis dif-
„ ficile est in potestatibus temperare, qui per
„ ambitionem, sese probos simulavere, mihi,
„ qui omnem aetatem in optimis artibus egi,
„ bene facere jam ex consuetudine in naturam
„ vertit. Bellum me gerere cum Jugurtha jus-
„ sistis: quam rem Nobilitas aegerrimè tulit.
„ Quaeso, reputate cum animis vestris, num id
„ mutari melius sit. Ecque in ex illo globo no-
„ bilitatis ad hoc, aut aliud tale negotium mit-
„ tatis hominem, veteris prosapiae ac multarum
„ imaginum, et nullius stipendii: scilicet ut in
„ tanta re, ignarus omnium, trepidet, festinet,
„ sumat aliquem ex populo sui Officij monito-
„ rem. Ita plenunque evenit, ut quem vos impe-
„ rare jussistis, is sibi Imperatorem alium quae-
„ rat. At ego scio, Quirites, qui postquam Con-
„ sules facti sunt, acta majorum et Graecorum
„ militaria praecepta legere cooperint; praepon-
„ steri homines: nam legere quam fieri tempo-

„ re posterius, re atque usu prius est. Compa-
„ rate nunc, Quirites, me hominem novum cum
„ illorum superbia. Quae illi audire et legere
„ solent, eorum partem vidi, alia egomet gessi;
„ quae illi literis, ea ego militando didici. Nunc
„ vos existimate, facta an dicta pluris sint. Con-
„ temnunt novitatem meam, ego illorum igna-
„ viam: mihi fortuna, illis probra objectantur:
„ Quanquam ego naturam unam et communem
„ omnium existimo, sed fortissimum quemque,
„ generosum esse. Ac si jam ex partibus Albini,
„ aut Bestiae quaeri posset, mene an illos ex se
„ gigni maluerint: quid responsuros creditis?
„ nisi sese liberos quam optimos voluisse? Quod
„ si jure mie despiciunt, faciant idem majoribus
„ suis, quibus, uti mihi, ex virtute Nobilitas
„ coepit. Invident honori meo: ergo invideant
„ labori et innocentiae, periculis etiam meis:
„ quoniam per haec illum cepi. Verum homi-
„ nes corrupti superbia, ita aetatem agunt, quasi
„ vestros honores contemnant: ita hos petunt,
„ quasi honeste vixerint. Nae illi falsi sunt,
„ qui diversissimas res pariter expectant, igna-
„ viae voluptatem et praemia virtutis. Atque
„ etiam, quum apud vos, aut in Senatu verba
„ faciunt, pleraque Oratione Majores suos ex-
„ tollunt, eorum fortia facta memorando cla-
„ riores sese putant: quod contra est, nam quan-
„ to vita illorum praeclarior, tanto horum so-
„ cordia flagitosior. Et profecto ita se res ha-
„ bet. Majorum gloria posteris quasi lumen est,
„ neque bona eorum, neque mala in occulto

„ patitur. Hujusce rei inopiam patior. Q.,
 „ verum id quod multo praeclarus est, mea-
 „ met facta mihi dicere licet. Nunc videte,
 „ quam iniqui sint. Quod ex aliena virtute sibi
 „ arrogant, id mihi ex mea non concedunt:
 „ scilicet quia imagines non habeo, et quia mi-
 „ hi nova Nobilitas est, quam certe peperisse
 „ me quam acceptam corrupisse melius est.
 „ Evidem ego non ignoro, si jani mihi respon-
 „ dere velint, abunde illis secundam et com-
 „ positam orationem fore. Sed in maximo ve-
 „ stro beneficio, quam omnibus locis me vos-
 „ que maledictis lacerent, non placuit reticere,
 „ ne quis modetiam in conscientiam duceret.
 „ Nam me quidem ex animi mei sententia lae-
 „ dere nulla oratio potest: quippe vera, neces-
 „ se est bene praedicet: falsam, vita moresque
 „ mei superant. Sed quoniam vestra consilia
 „ accusantur, qui mihi summum honorem, et
 „ maximum negotium imposuistis, etiam atque
 „ etiam reputate, num eorum poenitendum sit.
 „ Non possum fidei causa, imagines neque
 „ triumphos, aut Consulatus Majorum meorum
 „ ostentare: at si res postulet, hastas, vexillum,
 „ phaleras, alia militaria dona, praeterea, cica-
 „ trices adverso corpore. Hae sunt meae imagi-
 „ nes, haec mea Nobilitas, non haereditate reli-
 „ cta, ut illa illis, sed quam ego plurimis meis
 „ laboribus et periculis quaesivi. Non sunt
 „ composita verba mea; parvi id facio: ipsa se
 „ virtus satis ostendit: illis artificio opus est,
 „ ut turpia facta oratione tegant. Neque li-

„ teras Graecas didici, parum placeat eas di-
„ scere: quippe quae ad virtutem doctoribus
„ nihil profuerant. At illa multo optima Reip:
„ doctus sum: hostem ferire, praesidia agitare,
„ nihil metuere, nisi turpem famam, hyemem
„ et aestatem juxta pati, humi requiescere, eo-
„ dem tempore inopiam et laborem tolerare.
„ His ego praeceptis, milites hortabor: neque
„ illos aretē colam, nec opulenter: neque glo-
„ riam meam labore illorum faciam. Hoc est
„ utile, hoc civile Imperium. Namque cum tute
„ per mollitatem agas, exercitum supplicio co-
„ gere, id est Dominum non Imperatorem esse.
„ Haec atque alia Majores vestri faciendo, se-
„ que et Rempubl: celebravere. Queis Nobilitas
„ freta, ipsa dissimilis moribus, nos illorum
„ aemulos conteinnit, et omnes honores non ex
„ merito, sed quasi debitos à v̄bis repetit. Cae-
„ terum homines superbissimi procul errant.
„ Majores eorum omnia, quae licebat, illis reli-
„ quere, divitias, imagines, memoriam sui prae-
„ claram: virtutem non reliquere, neque pote-
„ rant. Ea sola neque datur dono, neque acci-
„ pitur. Sordidum me et incultis moribus ajunt:
„ quia parum scitē convivium exorno, neque
„ histrionem ullum, neque pluris pretii coquum,
„ quam villicum habeo, quae mihi libet confi-
„ teri Q. Nam et ex parente meo, et ex aliis
„ sanctis viris ita accepi, munditas mulieribus,
„ viris laborem convenire: omnibusque bonis
„ oportere plus gloriae, quam divitiarum esse:
„ arma non supellectilem, decori esse: quin er-

„ go, quod juvat, quod harum aestimant, id
„ semper faciant: ament, potent: ubi ad lecen-
„ tiam habuere, ibi senectutem agant, in con-
„ viviis, dediti ventri, et turpissimae parti cor-
„ poris: sudorem, pulverem, et alia talia relin-
„ quant nobis, quibus illa, epulis jucundiora
„ sunt. Verum non est ita, nam ubi se omni-
„ bus flagitiis deducavere turpissimi viri, ho-
„ norum praemia ereptum eunt. Ita injustissime
„ luxuria et ignavia, pessima artes, illis qui
„ coluerent eas, nihil officiunt: Reipubl. innoxiae
„ cladi sunt. Nunc, quoniam illis, quantum mo-
„ res mei, non illorum flagitia poscebant, re-
„ spondi: pauca de Republ: loquar. Primum
„ omnium de Numidia bonum habetote ani-
„ num Quirites. Nam quae ad hoc tempus Jugur-
„ tham tutata sunt, omnia removistis: avaritiam,
„ imperitiam, atque superbia: deinde exercitus
„ ibi est, locorum sciens, sed, me hercule, magis
„ strenuus, quam felix; nam magna pars ejus
„ avaritia, aut temeritate Ducum attrita est.
„ Quamobrem vos, quibus militaris est aetas,
„ adnitimini mecum et capessite Rempubl: ne-
„ que quenquam ex calamitate aliorum, aut
„ Imperatorum superbia, metus ceperit. Ego-
„ met in agmine atque in praelio, consultor
„ idem et socius periculi vobiscum adero: me
„ vosque in omnibus rebus juxta geram. Et pro-
„ fecto Diis juvantibus, omnia matura sunt,
„ Victoria, praeda, laus: quae si dubia aut procul
„ essent, tamen omnes bonos Reipubl: subve-
„ nire decebat. Etenim nemo ignavia immor-

„ talis factus est, neque quisquam parens libe-
„ ris. ut aeterni forent, optavit, magis uti boni
„ honestique vitam exigerent. Plura dicerem,
„ Quirites, si timidis virtutem verba adderent,
„ nam strenuis abundè dictum puto.

Ut in tota hac Oratione natura ipsa ratiocinatur, ex antecedentibus rationibus consequentias insert; ita et omnes viri graves, matu-rique ingenij, quamvis ad formas argumentationum minimè reflectant animum, semper ratiocinari solent, multo tamen ordinatius, faciliusque illi, qui à juventute debita forma ratiocinari didicerint. Nam certè et haec Oratio, est potius eruditissimi hominis Sallustii, quam Marii; quae etiam contra innatam Nobilitati superbiam ac ignaviam, Adolescentibus Nobilibus quoddam antidotum est.

Hactenus de Confirmatione. Sit jam:

§. V.

De Confutatione.

18. *Quid est Confutatio?*

Est pars Orationis, qua rationes contrariae enervantur.

Tametsi non in quavis Oratione, saepius tamen necessaria est Confutatio. Nam non satis est rem suam adductis pro sententia tua rationibus probare, sed necesse est etiam ea, quae

opponi possunt, praevertere, vel oppositis argumentis respondere. Haec autem Consultatio, vel post Confirmationem locum habet, vel ante Confirmationem praemittitur, vel quandoque cum ipsa Confirmatione miscetur; ordinata tamen agendo, praesertim, si graviores objectiones dissolvende sint, à Confirmatione Consultatio separanda est. Porrò, quae diximus de Confirmationis interna dispositione, in qua Syllogismi, Enthymemata, etc. naturaliter reperiuntur: ea pariter de Consultatione intelligenda sunt: aequè enim consultando adversas rationes, rationandum est.

Jam imprimis transitiones à Confirmatione ad Consultationem, vel contra, necessariae sunt, quarum infiniti sunt modi juxta cogitationes hominum. *Vg: Facile res parabit, si obstatula difficultatesque amoveantur, plerique enim contra sentiunt.* etc. *Egi hactenus ut rem esse ita ostrenderem; nunc quae nostrae solent opponi sententiae producantur.* etc. *Audistis quae firment sententiam nostram, jam quibus eam plerique infirmare sibi posse videntur, paucis habetote.* etc. *Sunt tamen non pauca, nec parvissimati, ad quae respondendum mihi esse videatur.* etc. *At ne eorum agrumenta, qui contrarium volunt, vel metuere, vel studio praeterire videamus.* etc. etc. Aut brevius, *Quid ad haec a'ii? plerique? nonnulli? etc. At isti inquit, etc. Dicent fortasse? si quneras? si opponas? si asseras? si neges? etc.* Sed si Consultatio Confirmationem praecederet, dicerem.

*Vg: Primò tameu loco tollenda mihi omnino
videntur, quae rem hanc retardare hucusque
mihi visa sunt. etc. Cum meum vobis consi-
lum sententiamque aperio: mox plerosque in-
terrumpere me velle video, meque impeti ac
occupari puodammodo sentio. etc. Pace vestra
primum ad respondendum adversariis me cogi
intelligo etc. Sed sub latis primum quae contra
adduci solent, facilius deinceps planiusque mea
procedet Oratio. etc. Hae, vel similes brevio-
res transitiones necessariae sunt.*

§. VI.

De Epilogo.

19. Quid est Epilogus?

*Est ultima Pars Orationis, qua res pro-
posita ex dictis infertur, et majore quadam
vi, ad id, de quo agitur probandum, vel impro-
bandum, sequendum, vel vitandum, Orator au-
ditorem adducit.*

Sive longior, sive brevissima Oratio quaeviſ, quomodo cunque tandem finienda est. In gene-
re deliberativo, ubi suadetur, vel dissuadetur res,
concludendum est brevibus gravibusque verbis,
quae dicta sunt, in fine Orationis colligendo, et
inculcando. In genere demonstrativo, si vg.
gratuleris aliquid, ultimo loco votis ac preca-
tionibus concludes. In epistola etiam quaeviſ,

est suus finiendi modus, quo de animi tui sinceritate, grato animo, aestimatione, amore, veneratione, hunc, cui scribis, securum reddas. Hoc ita sit naturae ductu, ut in quovis sermone humano, res de qua verba facta sunt, in fine dicendi brevibus repetatur, et diligenter quo ad fieri potest, audienti, vel legenti insinuetur. Siue tali fine, orationi cuivis necessarium quidpiam deest. Non solum itaque aut praetermittendus, aut perperam tractandus non est Epilogus, sed maxima in eo diligentiam adhibendam esse, in eo magnam vim consistere, Adolescentibus persuasum sit.

In Epilogo, praesertim ubi serio res acta, et probata est, perquam juvat, rationes fusius in Oratione tractatas brevissime ultimo loco colligere, et conclusionem ex illis elicere: *Vg:* Si quis in re morali contra mendacii vitium perorabit, tresque causas in Oratione exaggerabit: *quod mendacia honori personae detrahant: quod mendacia fidei cuiusvis privatae derogent: quod mendacia fidem publicam evertant:* In Epilogo haec ita commemoraret: "Vidistis, quam homini, bonae famae, honestati et decoro mendacia majorem in modum noceant: expendi-
stis, quantum falsitas semel detecta, fidei cuiusvis, apud omnes detrimenti afferat: intellexistis, quam mendacia fidem etiam publicam è societate humana tollant, sanctissimumque hoc generis humani dissolvant vinculum: tam ergo ob privati honoris, honestique, quam ob fidei apud alios, quam denique

„ ob fidei publicae in Republ: conservandae rationes, facile inferetis, quemadmodum pestis instar et flammae, sint cuiusvis ingenuo honesto Viro, devitanda mendacia. Et nostra itaque ipsorummet, et Patriae, ac humani generis causa, veritatem amemus, abhorreamus à falsitatis ac simulationis vel umbra; mens semper cum lingua cohaereat, sermo noster ut Diviuia Oracula docent, sit semper, *est est, non non;* ita et honoris integritatem, et fidei nostrae authoritatem, et fidei publicae sanctitatem inviolatam servabimus.

Privatas rationes, Patriae posthabendas esse. Rationes, quae id suaderent, longius in Oratione propositae, ita in Epilogo colligerentur: " Cum itaque minime jam dubitare possumus, Patriae felicitatem nostram esse, Patriae mala et insortunia nostra esse: infelici Patria, nos esse felices non posse: Patriam vero felicem, nos felices, fortunatosque reddituram; amore itaque, si non Patriae, quod justum sanctum, aequissimumque est, certe vel nostri ipsorummet amore, ac propriae felicitatis nostrae studio, privatas rationes et commoda, quae bono Patriae, id est nostro, obsunt, publicis ejusdem rationibus posthabeamus. Fatalis ambitio, aemulatio, odia mutua, vindictae, habendi cupiditas, et id genus pestes, procul sint à bonorum Civium animis; pax, concordia iustitia, opes, salus, integritas, ac defensio Reip: primae ac unicae causae et regulae nobis sint, quibus privata metiamur commoda; cedant

„haec, si nocent universae Patriae commodis, quae
 „nobis ab ea florente copiosius refundentur. Si-
 „mus sicut boni liber, qui Parentum suorum
 „bono minimè invident, non ignari Parentum
 „fortunam aequè suam esse. Bona certè Patriae
 „nostrum patrimonium sunt; hoc ampliare, hoc
 „sovere, hoc promovere cordi nobis sit etc.

Agrorum Colonos gravi servitute eximen-
dos et honesta libertate donandos esse. Ratio-
 nes duae longius in Oratione pertractarentur,
 1ma, *quod libertas homini sit innata: servitute*
vero ita vilescat, ut omnem sui curom abjiciat.
 2da, *quod libertas honesta Colonis redditia ne-*
dum non diminuat, verum etiam augeat domi-
norum utilitates. Hae susus in Oratione per-
 tractatae rationes, ita in Epilogo colligerentur:
 „Vidimus jam gravem turpenque servitutem
 „esse humanae penitus contrariam intolera-
 „bilemque Naturae, eam homines mutare in
 „pecora, eas esse barbariores caeteris gentes,
 „quae vel regi nolint, ac omne detrectent im-
 „perium vel quae nimia servitute premantur;
 „extrema haec esse: tam nimiam licentiam,
 „quam servitutem nimiam, utramque belluis,
 „quam hominibus potius convenire, hominem
 „oportere regi, non vero ut pecudem, jugo, fre-
 „no, stimulis ac verbere trahi, rusticum, quam
 „diu mancipium est, non posse suum non odis-
 „se Dominum. Vidimus jam libertatem hone-
 „stam, agricolis redditam, nihil penitus domi-
 „norum derogare opibus ac redditibus, inò u-
 bique gentium, ubi rustici libertate gaudent,

„ plus è pagis et bonis suo provenire Domino :
„ agricolam, suae personae, suae domus, sui tem-
„ poris, suae rei familiaris securum, majore, imò
„ maxima cura propriam rem suam agere, fi-
„ xum vero certumque censum, sive rebus si-
„ ve parata pecunia Domino libenter persolve-
„ re, Dominum molestissimis oeconomiae agre-
„ stis solutum curis, è paratis nummis ac re-
„ ditibus liberalius commodiusque vivere, ac
„ familie suae et Reipubl: vacare quietius pos-
„ se; de domo, vita, alimentis, pecoribusque
„ agricultae minime solicitum esse, ut quem, à
„ suis servilibus officiis, liberum suae curae re-
„ liquerit. Haec cine itaque adeo humanae natu-
„ rae conveniens hominis regendi ratio, haec-
„ cine nostra etiam emolumenta tam liquida,
„ nos non permovereant, ut Agricolas belluina ac
„ gravi servitute solutos, honesta quadam liber-
„ tate donemus, è mancipiis honestos patres
„ familias, nobis vero bonos fidelesque servos
„ faciamus? Probemus id quae so vel in uno,
„ quoniam imprimis pago, quod cum tanto
„ emolumento et fructu, in aliquibus jam Pro-
„ vinciis nostris, à diversis Dominis feliciter pro-
„ batum conspicimus, et si propria experientia,
„ idem quod illi, vel in uno animadverterimus
„ pago, certissimum mihi est, nos ipsos, ad ex-
„ tendendam super omnibus possessionibus no-
„ stris hanc agricolis libertatem, ultro etiam
„ convolaturos.

Haec de Epilogo seu peroratione, quam
quandoque etiam omitti usu venit, in breviori-

bus praesertim orationibus, vel in epistolis familiaribus, sed tum aliquid saltem tale ponitur, quod Epilogi suppleat vicem. Tales sunt ut plurimum ex Historicis excerptae Orationes, in quibus brevitatis gratia omittuntur epilogi.

§. VII.

De Naturali cogitationum ordine.

HAEC quinque orationis, de quibus hactenus tractavimus partes, orationi quidem naturales sunt: et quamvis aliquando, aut exordium, aut epilodus omittantur, aut propositio non expressè ponatur, Adolescentes tamen ad eas observandas maximopere asuesaciendi sunt: cum enim tali ordini asuesacti fuerint, illum deinceps perutiliter servabunt.

Maturiora enimvero, ac exercitatoria ingenia, ita quidem scribunt, ut naturae ductum et cogitationes suas duntaxat sequantur, ordinem omittere, ac artificium sere ignorare videantur; latebit tamen semper, in praeclara quavis eorum Oratione, et ordo, et solidia ratiocinatio, quamvis vix ac ne vix quidem ars appareat.

Accipiamus Valerii Corvini Dictatoris ex Livio orationem, qui militem Romanum Capua reducem, Duce Quintio seditiosum, Patriae minitantem, Urbique jam proximum (cum suo exercitu Roma progressus,) alloquitur, et ut ad of-

ficium redeat, hortatur. Certè dicturo non artis praecepta, sed cogitationes hae duntaxat oborriebantur: *A Religione Deorum incipiam*, quae magnam vim, in animos habet, dicamque: *precatum me esse Deos*, ut mihi non victoriae è Civibus, sed concordiae partae gloriam darent. Ex hac cogitatione alia nata est: *satis enim ex hostibus vincendis, nobis est et erit gloriae, cum Civibus pax quaerenda est*. Has cogitationes ista sequitur, ex iis nata: *quod itaque à Diis precatus sum, ut vos ad concordiam reducerem, hoc mihi vos milites, praestare potestis, id est, ut pacem bello Civili praeferatis*. Quare vero pacem bello Civili praeferre debetis? hinc rationes, et pulchrae cogitationes oriuntur: *Quia meminisse debetis, vos in Patrio solo, non in hostico Volscorum aut Samnitum castra posuisse, vos exercitum esse nostrorum Civium, non hostium Romanorum*. Quia meminisse debetis, me vestrum fuisse toties Consulem, me Duce, vos, tot hostes viciisse: à me vos nulla injuria affectos, imo comiter tractatos fuisse: qualis Consul fui, talem me Dictatorem fore. Neque nunc ego vos primus aggrediar, sed ut vos me vestrosque Cives primi ferro petatis, praestolabor. Inter has cogitationes venerunt Valerio in mentem veteres seditiones, in quibus tamen ad arma inter Cives ventum non erat: uti in secessione populi ad montem Aventinum, et sub Coriolano. Tum concludit Valerius allocutione T. Quinetii seditionum Duceis, cui suadet: *honestius esse etiam fugere, quam pugnare contra Patriam, et ut ad*

*colloquium potius, quam ad pugnam properet,
aequa postulet etc.*

Hae cogitationes una ex alia, naturaliter Valerio profluebant. Vides tamen solidam esse in iis ratiocinationem, et ordinem. Exordium ductum à Religione, et Deorum invocatione. Propositio est in iis verbis: *Vos me voti compotem facere potestis, id est: pacem bello civili praeferre, quod mihi in votis est.* Confirmatio ab iis verbis incipit: *si meminisse vultis, ubi rationes tres, ad pacem et concordiam suadendam adducit: 1ma. est à consideratione Patriae, 2da. à consideratione suae personae Consulis et Dictatoris: 3tia. ab exemplis veterum seditionum incruentarum.* Epilogus est à verbis: *I. Quinti etc.* Lege orationem, et ad haec mox dicta animum reflecte.

„ Deos (*inquit*) immortales, milites, vestros publicos, meosque ab urbe proficiscens „ ita adoravi, veniamque supplex poposci, ut „ mihi de vobis concordiae partae gloriam, non „ victoriam darent. Satis fuit eritque, unde „ belli decus pariatur: hinc pax petenda est. „ Quod Deos immortales inter nuncupanda vota expoposci, ejus me compotem voti vos facere potestis: si meminisse vultis, non vos in Samnio, nec in Volscis, sed in Romano solo castra habere: si illos colles, quos cernitis, Patriae vestrae esse: si hunc exercitum, Ci- vium vestrorum: si me Consulem vestrum, cuius ductu auspicioque priore anno bis legiones Samnitium fudistis, bis castra vi cepistis.

„ Ego

,, Ego sum M. Valerius Corvinus, milites: cu-
,, jus vos Nobilitatem beneficiis erga vos, non
,, injuriis sensistis: nullius superbae in vos legis,
,, nullius crudelis Senatus Consulti author: in
,, omnibus meis imperiis, in me severior, quam
,, in vos. Ac si genus, si cui sua virtus, si
,, cui etiam Majestas, si cui honores subdere spi-
,, ritus potuerunt: iis eram natus, id specimen
,, mei dederam, ea aetate Consulatum adeptus
,, eram, ut potuerim tres et viginti annos na-
,, tus Consul Patribus quoque ferox esse, non
,, solum plebi. Quod meum factum dictumne,
,, Consulis, gravius, quam Tribuni, audistis? Eo-
,, dem tenore duos insequentes Consulatus ges-
,, si: eodem haec imperiosa Dictatura geretur, ut
,, neque in hos meos et Patriae meae milites
,, mitior sim, quam in vos (horreo dicere) hostes.
,, Ergo vos prius in me, strinxeritis ferrum, quam
,, in vos ego: isthinc signa canent, isthinc clamor
,, prius incipiet, atque impetus, si dimicandum
,, est. Inducite in animum, quod non induxe-
,, runt Patres, Avique vestri, non illi, qui in Sa-
,, crum montem secesserunt, non hi qui postea
,, Aventinum insederunt. Expectate dum vobis
,, singulis, ut olim Coriolano, matres, conjuges-
,, que crinibus passis obviae, ab urbe veniant.
,, Tum Volscorum legiones, quia Romanum
,, habebant Ducem, quieverunt: Vos Romanus
,, exercitus non destiteritis impio bello? T.
,, Quinti, quocunque istie loco seu volens, seu
,, invitus constitisti, si dimicandum erit, tua
,, tu in novissimos te recipito: fugeris etiam ho-

„ nestius, tergumque Civi dederis, quam pugna-
 „ veris contra Patriam. Nunc ad pacificandum
 „ benè atque honeste inter primos stabis, et
 „ colloquii hujus salutaris interpres fueris. Po-
 „ stulate aqua, et serte: quanquam vel iniquis
 „ standum est potius, quam impias inter nos
 „ conseramus manus.

Hac oratione Valerius militem seditiosum, domuit.

Artificium ergo hic vides celatum, sed vides simul cogitationes inter se bene ordinatas, unam ex alia quodammodo nasci, vides ordinem et ratiocinandi vim, atque Orationis partes.

Quare si vis optimè intus, tuam orationem, epistolamne disponere, nihil consultius est, quam ut super hac re, de qua dicturus es, mentem, prout par est, suspendas, et cogites; tum cogitationes tuas simplices, uti veniunt, sine ullo quaesito ornatu verborum, quam simplicissimè seu ruditer in paginam effunde, nihil de vocum delectu, aut amplificatione anxius, nisi rem considerando, et ad ratiocinationem solidam attendendo, ac ut unum ex alio effluat. Tum quae rudius ita annotasti, relege, amplia, et orna.

Tali modo, ubi in iis, quae simpliciter cogitasti ac profudisti, vides opus esse, ut aliquid adjungatur, mutetur, fortius exprimatur, adjunge, muta, exprime fortius, autoritate sapientum, historia et similibus adauge.

Propono: *Ludos aleatorios esse vitandos.*
*Cogitationes, quae minii occurruunt, noto: vg. hisse
 pleraque mala et flagitia, quae ita hominibus
 familiaria asuetudine devenerunt, ut fere nihili
 ducantur, nec eorum jam pudeat. Talis est lu-
 dendī chartis aleisve, conjuncta cum sorte et
 periculo domini consueudo, grave quidem infa-
 me et perniciosum crimen, in mores nostros
 jam ita inductum, ut ne culpam quidem in eo
 enesse, plerique suspicentur. Ejus ego tamen fla-
 gitii gravitatem, infamiam, et perniciem, ju-
 venibus praesertim, paucis ob oculos ponam.*

Cogito itaque imprimis super prima ratione:
 à gravitate mali dueta:

*Nihil hoc scelere gravius, minusque lici-
 tum est. „Quia est alienae rei turpissimus ap-
 „petitus. Dicant enim aleatores id genus quid-
 „quid velint: quod relaxandi animi, fallendi
 „temporis, depellendi fastidii, societatis hone-
 „stius occupandae causa ludant; frivoli pre-
 „textus sunt: revera lucri causa ludunt, cu-
 „piditate et aviditate alienae pecuniae inflam-
 „mati ludunt, pessima voluntate aliena evacu-
 „andi marsupia ludunt. Hoc fonte malae ar-
 „tes, fraudes, mendacia, rixae, irae, execratio-
 „nes, maledicta, perjuria esfluunt, quae ludos
 „ejusmodi semper comitantur. Dissimulet e-
 „nim ille, ut velit, qui perdit, fingatque se non
 „invitum perdere, at mens et pectus illius di-
 „ris agitatur furiis, Deos hominesque accusat,
 „et tacite destatur. Dissimulet et ille qui lu-
 „cratur, se se non oblectari lucro, certè omni-*

„ no mentitur , nam alieno damno et fortunae
 „ jactura , ditescit ; gaudetque se ditescere ; secus
 „ aut non luderet , aut si non ganderet lucro ,
 „ homo quidem non esset . Ego sane inter
 „ raptorem et aleatorem , nullum aliud discri-
 „ men video , quam quod ille vi rapiat , hic pa-
 „ cto quodam rapinam co honestare videtur .
 „ Nullum itaque peccatum in societate huma-
 „ na sit oportet , si haec non sunt peccata , nec
 „ ideo minus gravia , quia ob morem in vectum ,
 „ minus horroris incutiunt : nam et homicidia
 „ esusque humanarum carinum inter barbaros
 „ non ideo non sunt scelera , quod familiariter
 „ committantur . etc .

Nihil hoc scelere infamius : „ Quia stulti-
 „ tiae , imprudentiae , immo impudentiae plenum
 „ est . Quid enim stultius , quam si id , quod cer-
 „ to tuum est , periculo amittendi committas , et
 „ saepè saepius amittas : ut alienum , idque o-
 „ mnino incertum lucrere ? Quid impudenti-
 „ us , quam alieno inhiare , et proprium perde-
 „ re ? Deinde , ut videmus , puerorum ac ievi-
 „ um juvencolorum imprimis , hoc est familiare
 „ vitium , cuius eos proiectiore aetate , et poe-
 „ nitet , et pudet , sed tarda et imprudens poeni-
 „ tentia est , opibus et patrimonii labefactatis
 „ aut missis . Jam quid ignominiosius , quam
 „ si Adolescentem commode , vel etiam lucu-
 „ lenter à Parentibus bonis provisum , cum e-
 „ gestate deinde luctari videoas ? quinque o-
 „ mnes digito monstrant : hic fuit dives , sed rein
 „ domesticam ludendo dissipavit , dilapidavit ,

„ abligurivit. O stolidum imprudentemque ju-
„ venem, qui quanto avorum, patrisque labo-
„ re, quanto colonorum ac servorum sudore
„ deni, vel centeni, aurei nummi constiterint,
„ ignoret, et tam facile pagorum ac oppido-
„ rum laboriosimos proventus, inter harpyias
„ aleatorum projiciat! et nequam homines ceu-
„ vultures, patrimonio alat, nutriat, ditetque
„ suo! Quis tam stultum imprudentemque ho-
„ muncionem, bonis à Providentia acceptis in-
„ dignum non irrideat? non sugillet? non con-
„ temnat? omnique ignominia non afficiat? de-
„ coctorem ac dilapidatorem non nominet? An
„ enim vero, ille vobis saltem dignus hono-
„ re, ac aliqua existimatione, videbitur, qui ex
„ aleis, et chartis sibi bona conflavit, fortunae
„ fundamenta jecit, locuples et opulentus è
„ ludo evasit? Mihi vero videtur adhuc majore
„ esse ille notandus infamia, qui non licita ulla,
„ ac laudabili industria, non virtute, non labo-
„ re, non scientia, non militaribus stipendiis,
„ non merito ullo, sed ad aleatoriam mensam,
„ alienis locuples est factus rapinis, inter eos
„ recensendus, de quibus Satyricus: *hortos po-*
meria, mensas criminibus debent. etc.

Nihil hoc scelere perniciocius. „ Quia qui
„ huic ludendi asuefit vitio, ita illi toto adhae-
„ rere solet animo, ut avelli ab eo nequeat:
„ nullo, ut vel gravissimo, non ludendi amplius
„ jurejurando interposito, abstinere à ludo pos-
„ sit. Perditis pecuniis et opibus, adhuc sem-

» per in eo spem suriae quaedam excitant, et
 » recuperandi quod perdidit, et lueri insuper
 » faciendi. Spes haec et cupiditas data quavis
 » occasione ineenditur. Aleat r mancipium vile
 » est sui malì habitus, suique moris, semper
 » ab eo vinctur, semper prosternitur. Dum
 » denique re amissa, vel corpus et anima quae
 » adhuc perdi possint, supersint, adhuc ludet.
 » Tum jam re omni familiari decocta, aut miser
 » egenus et mendicus tristissimam trahet ani-
 » mam, aut more aleatorum omnium in omne
 » sceleris genus praecipps ruet, pecunia podo-
 » reque amissio ex alib si quid poterit emunget,
 » ementietur, si non poterit, defundabit, deci-
 » piat. Surabitur, rapiet, vicinos assiliet, lites
 » ex litibus seret, aliena invadet, latrocinabi-
 » tur, Tribunalia et Decreta contemnet Patri-
 » am hosti vendet, Principem prodet, bellum
 » Civile incendet. In has pestes Reipublicae,
 » decoctores et aleatores desinunt. etc.

» Ergo res tam plena sceleris, infamiae, ac
 » pernicieti, sit horrori iis imprimis oportet, qui
 » novitii hominum societatem ineunt, Adole-
 » scentibus dico, quos tam facile mala affici-
 » unt ac depravant exempla, quos pestiferi char-
 » tarum, et alearum lusores, avidè expectant,
 » iis ubique pedicas tendunt, eos persuasioni-
 » bus circumveniunt, multisque illiciunt, ac ut
 » pecuniosos opulentosque sese ostendant, hor-
 » tantur, ut nempe famae aliquid litent, ut li-
 » beralitatis ac profusionis gloriam aucupen-

„ tur, ne sordidi, avari, ac nummorum tenaces
„ audiant. Solido ingenio, magnaqe 'juvenes
„ opus habent prudentia, ne aut stulta ostend-
„ tatione et fama, aut cum aleatoribus contra-
„ eta familiaritate vel amicitia, aut cupiditate
„ lucri in vitium habitumque ludendi à pessi-
„ mis his inducantur hominibus etc.

Hoc modo, de singulis, de quibus dicere
vel scribere velis, rebus cogita, meditare, cogita-
tiones ordina, simpliciter in chartam effun-
de, relege, tum ut liber exorna, amplia et per-
fice. Et haec est naturalis ac optima omnium,
orationis cuiusvis, ac epistolae, inventio et di-
spositio.

§. VIII.

*De non permiscendis cogitationi-
bus et Materiis, sed in Oratione ubi-
que separandis.*

Jam quod magnopere in quavis Oratione vita-
ri debeat, est: permixtio et confusio rerum,
rationum, cogitationum. Separandae sunt be-
ne inter se cogitationes et rationes, ne una ali-
am involvat, ne quod uno loco aptius ponere-
tur, alio minus apto ponatur, sed singula sint
ibi, ubi naturalius esse debent; ne bis vel plu-
ries eadem occurrant. Plerisque enim usu ve-
nit, ut cum unam rei alicujus dant rationem,
huic nondum finitae aliam implicant, et immi-
scent, et iterum alio loco eandem repetant.

Discrimine opus est, ut: qui in superiore mox exemplo de vitandis aleatoriis ludis ogendo, duxit primam rationem à gravitate hujus sceleris, alteram ab infamia, tertiam, a pernicie, malisque quae affert, male rem eloqueretur, si ubi gravitas culpae probanda est, ibi de infamia, ubi infamia probanda est, ibi de gravitate culpæ, vel de damnis, et periculo aleis ludendi verba misceret. Sed vide mox in superiore exemplo, quam: 1mo. gravitas culpæ, detegatur. 2do. distinctè de ignominia agatur. 3to. Separatim ostendatur, quae ludum ejusmodi pernicies sequatur. Aliud enim omnino est gravitas sceleris, aliud est infamia, aliud pernicies.

Ita dum ab honesto dederis, tum ab utili, tum à facili, tum à necessario, tum à justo. etc. rationes, ideae hae distinctae in semet sunt, proinde unam alteri non pernise, sed separata orationis parte ostende honestum, separata utile, separata facile, separata justum, separata necessarium. Itaque in parte honesti vel justi, utilitates enumerandae non sunt, nec vicissim.

Idem in laude viri, quomodounque eam partiaris. Si per aetas? aetas aetatem non invollet, si per virtutes? virtus virtuti non misceatur. Si per Propositionem aliquam partitam, merita viri ostenderes: de Religione, de Principe, de Patria, de amicis, vel merita belli et pacis, vel merita in Patriam, et extra Patriam, caveto, ne quod de meritis in Principem dicendum est,

perturbetur meritis in Patriam, ne cum de prudenter diceres; scientiam quae separatim celebranda est, involvas. Ita de caeteris.

§ IX.

De Digressionibus.

20. Quid sunt digressiones?

Digressiones tum vocantur; cum Orator à re proposita alio digredi, ac quodammodo divertere videtur.

In Digressione haec observanda sunt: ut sit naturalis, et cum re, de qua agitur, omnino connexa: ne sit justo longior: ne sit crebra. Vitantum enim Oratori est, ne de re alia quam de re à se proposita dicat; sed oportet, ut omnia suum ad finem, atque ad suam materiam dirigat: proinde aliae, quae naturaliter incidunt Propositiones, brevibus quoad fieri poterit expedienda sunt verbis et sententiis, et res proposita omni studio prosequenda.

Sed ejusmodi digressionum, seu incidentium propositionum, innumera sunt in Cicerone aliisque Oratoribus exempla.

§. X.

De Transitionibus.

Transitio est ea Orationis particula, qua à sensu ad sensum, à ratione ad rationem, ab argumento ad argumentum, à parte una ad aliam transitur. Transitiones itaque sunt instar juncturarum in corpore humano, quae membra membris, partes partibus, ossa ossibus ligant et connectunt, adeoque sine transitionibus debitis, oratio enervis, dissoluta, et inbellis plerumque sit oportet.

Sunt et aliae magis generales transeundi formulae, quales sunt istae: *Sed quid nos vetera aut externa, cum recentibus domesticisque abundemus? Audiatis hactenus magna, sed audietis majora. Haec perspicuè falsa sunt, videamus quae magis veri specie tecta esse videntur. Difficiliora expedivimus, quae sequentur plana sunt. Odiosa quidem haec, hactenus fuere, ad odiosiora pergamus. Hactenus utilia, videamus his longe utiliora. Et quoniam iudicis cognovistis, cognoscite iudicii aequalitatem. Armis jam securitatem externam, nos debere fatemur, liquebit adhuc clarus, quam sine armis ne internae quidem Reipublicae tranquillitati tuto prospicere possumus. Honestatem perspectis rei, quae summa utilitatem videte. Quamvis justitiae opposita esse videatur clementia, cum tandem in se conjunctissimae sint. et nos hoc loco, unam alteri conjungemus. Sed quoniam emer-*

sisse jam ē evadis, et scopulos praetervecta videatur oratio mea, perfacilis mihi reliquus cursus ostenditur. Sed texo ut nimis brevem pro rebus, sic pro tempore nimis longam orationem; praeterire tamen adhuc nulla ratione possum etc. Sed in hanc sententiam cum multa adhuc superventur dicenda, non abutar patientia vestra, veniam ad etc. Accipe nunc aliquod ejus nobile fascinus. Hactenus de bono Principe, quae sequentur de bono Imperatore, dicenda sunt. Praesulem vidimus: contemblemur Senatorem. Si rei. quam exposui, necessitas gravis vobis esse videtur, at utilitates ejusdem, fructusque quos brevibus attingam, minime molestam, minimeque gravem vobis necessitatem reddent. Verum de his plus satis, paucis expediamus reliqua. Sed haec jam satis manifesta sunt, accedamus ad alteram partem. etc. etc. Hae et similes transitionum formulae, non insrquentes sunt, sed melius est eas cuiusvis ingenio relinquere: nam transitiones illae, quae ex ipsa re natae sunt, longe excellentiores sunt.

Sunt jam complures quaedam particulae, conjunctiones, et adverbia, quae mirum in modum praeteritos sensus cogitationesque cuin sequentibus ligant; Quales sunt: *Sane*, *profecto*, *jam*, *adeoque*, *sed*, *nunc*, *atque illud jam*, *imprimis*, *jam nunc*, *enim*, *enimvero*, *at*, *nihilominus*, *quidem*, *hoc quidem*, *jam inde*, *usque adeo*, etc. *nec*, *contra*, *deinde*, *deinceps*. ita, *quasi*, *item*, *itidem*, *juxta ac*, *mirum si*, *modo jam*, *interdum*, *nempē*; *eō*, *sousque*, *quoniam*, *quia*, *tan-*

tum, quantum, tunc enim, nempe, an, si, alterum, quia, quin, ideo, non ideo, perinde ac plus adhuc, postquam, posteaquam, proinde, praeterea, unde, propterea, proxime hinc, quantum vero, quanquam, licet si, quamvis jam, quasi vero, quid enim, satis, secus, sicut, tamen, similiter, procul dubio, etc. caeterae fere innumerabiles id genus. Huc relativarum usus: qui, quas, quod, hoc, istud illud, ipsum, etc. quae praeterita sequentibus ligant.

Adeo hae particulae ipsae influunt, ut creherrimus earum usus fere ubique in Oratione sit. Incido in Scipionis Africani (apud Livium) ad populum brevem sermonem, qui ab infestis, nulliusque frugi, et ingratis Civibus, ad causam dicendam, eo die anni, quo antea de Carthaginiensibus triumphaverat, citatus, ita Quirites alloquitur: „Hoc dies Tribuni Plebis, vosque „Quirites cum Annibale et Carthaginiebus, „signis collatis, in Africa, bene et feliciter pu- „gnavi. Itaque, quoniam hodie litibus et juriis „supercedere aequum sit, ego hinc exemplo „in Capitolium ad Jovem O. M. caeterosque „Deos, qui Capitolio atque Arci praesident, sa- „lutandos ibo; iisque gratias agam, quod mi- „hi et hoc ipso die, et saepè alias, egregie „Reipublicae regendae mentem facultatemque „dederunt. Vestrum quoque, Quirites, quibus „commodum est, ite mecum, et orate Deos, ut „mei similes Principes habeatis. Ita si ab annis „17. ad senectutem semper vos aetatem meam „honoribus Vestris anteistis, ego vestros hono-

„ res, rebus gerendis praecessi. Observentur vel in hac brevi dictione particulae ligantes, itaque, iisque, quoque, ita, si, etc. Talibus vel similibus omnia connectenda sunt.

Verum quidem est, et sine apertis transitionibus Oratores posse transire ab uno argu-
mento ad aliud, ut in sequenti oratione obser-
vabitur, et particulas has nonnunquam omitti
inter sensus et cogitationes, (nam ut omnes
omittantur, fieri non potest) Juvenes tamen
cohortandi semper sunt, ut et transitionibus
manifestis, reique et loco propriis utantur, quae
ornamento sunt Auditorumque oblectant; nam
cum melius se se in dicendo exercuerint, tum
ais liberum erit isthaec aliquando omittere) et
ut praedictis similibusve particulis continuo
periodos periodis, membra membris ligent: quae
vix dici potest, quantum gratiae, roborisque Ora-
tioni afferant, ut ex hoc exemplo obvio animad-
verti potest, in quo particulis, ubi opus, sensa
connectuntur. Campani Sidicinis contra Samni-
tes socios Romanorum tulere auxilia. Victi à Sa-
mnitibus, Romanis Capuam sociosque se se
perpetuos offerunt, et ab iis auxilia poscunt.
Auxiliorum petendorum tres rationes. 1ma.
*Nam si eos contra Samnites Romani, defen-
dant, Campani in societatem accepti, erunt Ro-
manis utiles.* Incipit eo loco: *Campani, et si*
fortuna praesens etc. 2da. *Nam si Romani Cam-
paniam non defenderint, Samnites eam occupa-
bunt.* Incipit eo loco: *eo ventum est, etc. 3lia.*
Nam facile erit Romanis, dum auxilia osten-

dant, etiam sine bello Campanos defendere. Incepit eo loco: *Non loquor apud etc.* Conclusio incipit à verbis: *Annuite etc.* Exordium è re ipsa sumptum: *Canpani se in socios à Romanis accipi petunt, quamvis jam prius Samnites ad societatem admissi sint.* Propositio fere in iis verbis est: *Misericordia vestra conciliati, auxilioque defensi, beneficium acceptum colamus oportet.* „Populus nos Campanus legatos ad „Vos, P. C. misit, amicitiam in perpetuum, auxilium praesens à vobis petitum. Quam si secundis nostris rebus petissemus: sicut coepit celerius, ita infirmiore vinculo contracta esset. Tunc enim, ut qui ex aequo nos venisse in amicitiam meminisset vestram, amici forsitan pariter ac nunc, subjecti atque obnoxii, vobis minus essemus. Nunc in misericordia vestra conciliati, auxilioque in dubiis rebus defensi, beneficium quoque acceptum colamus oportet, ne ingrati atque omni ope divina humanaque indigni videamur. Neque, hercule, quod Samnites priores amici, sociique vobis facti sunt, ad id valere arbitror, ne nos in amicitiam suscipiamur, sed ut vetustate et grande honoris nos praestent. Neque enim saedere Samnitium, ne qua nova jungeretis foedera, cautum est. Fuit quidem apud vos semper satis justa causa amicitiae, velle eum vobis amicum esse, qui vos appeteret. Campani, etsi fortuna praesens magnificè loqui prohibet, non Urbis amplitudine, non agri ubertate ulli populo, praeterquam vobis, ce-

„ dentes, haud parva (ut arbitror) accessio bo-
„ nis rebus vestris, in amicitiam venimus ve-
„ stram. Aequis Velscisque, aeternis hostibus
„ hujus Urbis, quandoeunque se moverint, à ter-
„ go erimus: et quod Vos pro salute nostra pri-
„ ores feceritis, it nos pro imperio vestro, et
„ gloria semper faciemus. Subactis iis genti-
„ bus, quae inter nos Vosque sunt, (quod prope-
„ diem futurum, spondet et virtus et fortuna
„ vestra) continens Imperium usque ad nos ha-
„ bebitis. Acerbum et miserum est, quod fa-
„ teri nos fortuna nostra cogit. Eo ventum est
„ P. C. ut aut amicorum, aut inimicorum Cam-
„ pani simus. Si defenditis, vestri: si deseritis,
„ Samnitum erimus. Capuam ergo et Cam-
„ paniam omnem, Vestris an Samnum viribus
„ accedere malitis, deliberate. Omnibus qui-
„ dem, Romani, vestram misericordiam, vestrum..
„ que auxilium, aequum est patere; iis tamen
„ maxime, qui eam implorantibus aliis, auxili-
„ um dum supra vires suas praestant, omnes
„ ipsi in hanc necessitatem venerunt. Quan-
„ quam pugnavimus verbo pro Sidicinis, re pro
„ nobis, quum videremus finitimum populum
„ nefario latrocino Samnum peti, et ubi
„ conflagrassent Sidicini, ad nos trajecturum
„ illud incendium esse. Nec enim nunc, quia
„ dolent injuriam acceptam Samites, sed quia
„ gaudent, sibi oblatam esse causam, oppugna-
„ tum nos veniunt. An, si ultio irae et non oc-
„ casio cupiditatis explenda esset, parum fuit,
„ quod semel in Sidicino agro, iterum in Cam-

„ pania ipsa legiones nostras cecidere? Quae
 „ ista tam infesta ira, quam per duas acies fusus
 „ sanguis explere non potuerit? Adde huc po-
 „ pulationem agrorum, praedas hominum, at-
 „ que pecudum actas, incendia villarum, ac ru-
 „ inas, omnia ferro ignique vastata. Hincine
 „ ira expleri non potuit? sed cupiditas explen-
 „ da est: ea ad oppugnandam Capuam rapit;
 „ aut delere Urbeni pulcherrimam, aut ipsi pos-
 „ sidere volunt. Sed vos potius Romani bene-
 „ ficio vestro occupate eam, quam illos habere
 „ per maleficium sinatis. Non loquor apud re-
 „ cusantem justa bella populum, sed tamen
 „ si ostenderitis auxilia vestra, ne bello quidem
 „ arbitror vobis opus fore. Usque ad nos con-
 „ temptus Samnitium pervenit, supra non a-
 „ scendit. Itaque umbra vestri auxilii, Romani,
 „ tegi possumus. Quidquid deinde habuerimus,
 „ quidquid ipsi fuerimus, vestrum id omne exi-
 „ stimaturi. Vobis arbitur ager Campanus, vo-
 „ bis Capua Urbs frequentabitur; Conditorum,
 „ Parentum, Deorum immortalium numero no-
 „ bis eritis; nulla Colonia vestra erit, quae nos
 „ obsequio erga vos, fideque superet. Annu-
 „ ite P. C. nutum numenque vestrum invictum
 „ Campanis, et jubete sperare incolumem Capu-
 „ am futuram. Qua frequentia omnium gene-
 „ rum multitudinis prosequente, creditis nos il-
 „ line profectos? quam omnia votorum, et la-
 „ crinarum plena reliquisse? in qua nunc expe-
 „ ctatione Senatum, populumque Campanum,
 „ conjuges liberosque nostros esse? Stare o-
 mnem

„ mnem multitudinem ad portas viam hinc se-
„ rentem prospectantes, certum habeo, quid
„ illis nos, P. C. sollicitis ac pendentibus animis
„ renunciare jubeatis. Alterum responsum, sa-
„ lutem, victoriam, lucem, ac libertatem: al-
„ terum, ominari horreo, quae serat. Proinde
„ aut de vestris futuris sociis atque amicis, aut
„ nusquam ullis futuris nobis consulite. Sed
ut in hac ita in quavis Oratione ac Epistola
ejusmodi particulae ubique sunt obviae. Harum
ergo frequens usus Adolescentibus inculcandus
est.

§. XI.

De Cogitationum interna Dispo- sitione.

Jam partem hanc finituri, aliquid de Disposi-
tione cogitationum interna afferamus. Quo loco
admonendi sunt Juvenes, animadversuros eos
ipos cum tempore et aetate, longè facilius esse
cogitationes invenire, quam cogitata rectè di-
sponere. Materies enim ipsa, quaecunque illa
sit, de qua dicendum est, dum bene intelliga-
tur, cogitationes et rationes suggerit, ac quo-
dammodo secum affert. Longa item rerum
vitaeque experientia, lectio, auditio multarum
rerum animum juvant, ut multa cogitet, mul-
ta ad materiam quam tractandam suscipit, vo-
cet. Intellige igitur duntaxat bene negotium,
de quo sis Oratione vel epistola acturus, vg: de pa-

ce, de bello, de auxiliis petendis vel ferendis, de tributis sciscendis, de rebus aerarii publici, de judiciorum rationibus corrigendis, de foedere ineundo, de commerciis stabiliendis, de sodinis aperiendis vel conservandis, de victoriae aut prosperae alicujus rei gratulatione, de dignitate hospitis, quem salutas, et de sexcentis id genus rebus; intellige, inquam, bene negotium tuum, et si aetate ac experientia praestes, multae tibi cogitationes et rationes, una ex alia obseruentur, necessariae, utiles, cominodae, ad rem, quam bene percepisti. Nam si rem de qua dicturus scripturasve es, non bene intelligis, nec probe perspicis, frustra tu de ea quidquam solidè dicere, frustra aliis eam persuadere contendas. Ex re itaque tua, probè tibi perspecta intellectaque cogitationes nascentur; sed ordinatio harum cogitationum seu earum dispositio, ut unaquaeque suo loco ponatur, ut una ex alia profluat, una aliam fulciat, rectè connectantur, non permisceantur, ordine locentur, denique clare, nitide, eleganterque exponatur, hoc opus, hic labor Oratoris scriptorisque est.

Proderunt ad condiscendam utcumque dispositionem hanc, sortasse aliquid hucusque dicta, sed magis continua, bonarum orationum ac epistolarum lectio, meditatio, et sollicita, quomodo intus à magnis ingenii dispositae sint, consideratio. Mea quidem sententia, et si plurima alia, quae eo fine ex Oratoribus ac Epigraphis, attentè legi ac examinari debent, multum pro futura sint, unius tamen pro lege Ma-

nilia Orationis diligentissima observatio ac analysis, majorem caeteris, Adolescentum ingenio, hac in re, lucem, lumenque afferet. Nihil enim ordinatus hac oratione est, quam Oratorum Princeps, creatus Praetor, fere quadragesimo primo aetatis anno populum Romanum allocutus, laboriosissime consecit. Haec ergo primum omnique diligentia Adolescentibus preelegenda ac explicanda est; tum ordo illius internus iisdem pree oculis ponendus. Haec enim exemplo suit, est, eritque optimis quibusque tam sacris, quam civilibus Oratoribus, qui hucusque preeclara dicendi ratione aliis excelluerunt, aut deinceps excellent.

Argumentum Orationis.

Pro Lege Manilia.

C. Manilius Tribunus rogationem ad populum tulerat, ut belli difficillimi contra Mithridatem Regem Ponti, universa administratio, committeretur Pompejo, qui tum bello duntaxat maritimo, summo cum Imperio praefectus erat. A Manilio itaque lex haec Manilia dicta. Hanc legem Cicero praesenti oratione, executioni demandandam populo suadet.

Analysis dispositionis internae.

*E*xordium imprimis a persona sua dicit: haec sunt ejus cogitationes primae: Quod in

amplissimo hoc ad agendum inter rostra loco, primum nunc dicturus compareat, quo laudis aditu, eum hucusque, aut aetas, aut suae vitae rationes, aut tempus privatis amicorum causis defendendis in foro transmissum, prohibuerint, seque interea forensi usu, in arte dicendi exercuerit. Nunc cum Praetor creatus sit, Authoritatisque tantum ei tributum sit, ut de re maxima ad populum verba facere possit, hac authoritate usurum se asserit. Tum gratulatur sibi, quod illi de Pompeji laudibus dicendum sit: deinde paucis praesatur, de bello cum Mithridate et Tigrane, de nunciis, qui afferuntur ex Asia, de Bithyniae et Regni Ariobarzanis Socii Romanorum statu, de Luculli Imperatoris ex Asia discessu, de desiderio Asiae, ut Pompejo imperium militare tradatur; denique propositionem pro tota Oratione tripartitam stabilit: *Primum mihi videtur de genere belli, deinde de magnitudine belli, tum de Imperatore eligendo, esse dicendam.*

Observandae sunt imprimis in exordio particulae, quae periodos ligant, et inter se connectunt: *quamquam mihi etc. tamen hoc aditu laudis etc. Nam cum antea etc. Ita neque etc. Et meus labor etc. Nam cum propter etc. Nunc cum et authoritotis etc. Atque illud imprimis etc. Dicendum est enim etc. Atque ut inde etc. Causa quae sit videtis. etc.* His particulis quam mire cogitationes ligentur, uti et sequentibus in tota oratione Adolescentes attendant.

In illa vero tripartita propositione, quid velit Orator considerent. Cum enim primum *de genere belli* dicturus est, in hac parte suadet: *bellum cum Mithridate esse omnino necessarium*; tale nimirum esse *hoc genus belli*, ut *deseri non possit*. Cum de *magnitudine belli* dicturus est, suadet: *bellum hoc esse difficile magnique momenti, proinde optimo Imperatore egere*. Denique cum *de Imperatore diligendo* dicturus est, *Pompejum diligendum multis rationibus suadet*.

Stabilitâ hac tripartita Propositione, primam resumit, cum dicit: *genus est enim ejusmodi, quod maximè vestros animos excitare, atque inflammare debet*, ut nimirum bellum hoc necessario continuetis. Hujus Propositionis, brevibus praemittit, quatuor rationes: 1ma, in hoc enim bello *agitur de populi Romani gloria*. 2da, *agitur salus sociorum atque amicorum*. 3ta, *aguntur certissima populi Romani vectigalia et maxima*. 4ta. *Aguntur bona multorum Civium*.

Harum jam quatuor rationum singulas, unam post aliam resumit, repetit, atque probat.

Prima fuit ratio, quod in hoc bello *agitur de populi Romani gloria*. Hanc rationem egregiè exaggerat atque probat, in eo Orationis puncto, quod incipit: *Et quoniam semper appetentes gloriae praeter cæteras gentes, atque avidi laudis fustis etc.* Ad gloriam itaque Romanî nominis defendendam eos excitat. 1mo. Quod Romanos Cives, Mithridates uno nuncio, unaque literarum significatione, tota Asia tru-

cidaverit. 2dō. Quod a Sulla et Murena victus, pulsusque adhuc regnet, et in Asiae luce versetur. 3tio. Quod novum bellum paret et Sertorianos in Hispania per legatos suos ad bellum cum Romanis gerendum incitet. 4to. Qnod Lucullus mala fortuna usus, à Mithridate victus sit. Ex his insert: *de Vestri Imperii dignitate atque gloria, quoniam is est exorsus Orationis meae, videte, quem vobis animum suscipiendum putetis.* Tum ad vindicandam gloriam, populum excitat duabus exemplis, quae cum praesenti causa comparat; *Imum sumitur à bello olim, ob naviculatores injuriosius tractatos, à Majoribus gesto.* 2dum ab Urbe Corintho extincta, quod Legatos Romanos superbius appellasset: quo loco majores longè injurias ac contumelias, à Mithridate Romanis illatas memorat, concluditque hanc de gloria rationem; *videte, ne, ut Majoribus Vestris pulcherrimum fuit, tantam vobis imperii gloriam relinquere, sic vobis turpissimum sit, illud, quod accepistis, tueri et conservare non posse.*

Moxne hac *de gloria* ratione finita, eleganter ad alteram, *de sociis* transit: *Quid? quod salus Sociorum summum in periculum et discrimen vocatur?* probat id Ariobarzane Rege, Socio populi Romani, è suo Regno expulso; exponit: omnes in Asia Romanorum amicos et civitates propter vim, Mithridatis, et Tigranis ejus Socii in periculo constitutas esse, ab iisque Pompejum summopere desiderari; urget comparatione cum Majoribus, qui nulla ipsi lacersti in-

iuria propter socios cum Antiocho, cum Philippo, cum Aetolis cum Poenis bella gesserunt; concluditque hanc secundam rationem: *Quanto vos studio convenit injuriis provocatos, sociorum salutem una cum vestri Imperii dignitate defendere, praesertim cum de maximis vestris vectigalibus agatur.* Quia in periodo observent Adolescentes, Oratorem et secundam *de sociis defendendis rationem concludere, et primam de gloria seu dignitate Imperii paucis commemorare, et apte ad tertiam de vectigalibus rationem transire, per particulam praesertim, cum etc.* qua in re videant, quam facile eleganterque in similibus, à ratione ad rationem transitionibus, Ciceronem imitari possint.

Jam tertiam *de vectigalibus rationem urget, comparando cum aliis plurimis Provinciis (quae exigua vectigalia solvunt) optimam et fertilissimam Provinciam Asiam, à qua vectigalia, metu ipso belli amitti posse ostendit, ac publicanos seu exactores vestigalium in magna esse formidine, a qua eos liberari oportere concludit.*

Ad quartam rationem: *de bonis multorum privatorum Civium Romanorum in Asia amittendis, transit per eam particulam: Ac ne illud quidem vobis negligendum est, quod ego mihi extreum proposueram, cum essem de genere belli dicturus, quod ad multorum bona Civium Romanorum pertinet.* Quo loco de collocatis pecuniis à Civibus Romanis in Asia, de Commerciis, etc. disserit, ostenditque, si permulti restau magnas in Asia amiserint, Romae solutio-

nem impeditum iri, et publicam fidem casu-
ram.

Tum: commemoratis breviter iterum qua-
tuor mox dictis rationibus, ita primam Proposi-
tionem Orationis suae concludit; Quare vide-
te num dubitandum vobis sit, omni studio ad id
bellum incumbere, in quo gloria Nominis le-
siri, salus Sociorum, vetigalia maxima fortu-
nae plurimorum Civium, cum Republ: defendun-
tur. Quo loco Adolescentes diligenter obser-
vent, quam imitatione Principis Oratorum, ra-
tiones plures ad rem probandam adductas, in
conclusione commemorare plurumque juvet.

Tum Orator à prima finita Orationis par-
te seu à propositione prima, ad alteram propo-
sitionem transit, his verbis: *Quoniam de genere
belli, dixi, nunc de magnitudine pau a dicam.*
Commemoravit et praeteritam propositionem,
et sequentem claris verbis apernit. Ad id igitur
tendit Orator, ut postquam belli ne essita-
tem ostendit, nunc in altera parte ostendat bel-
lum hoc esse *magnum*, id est, *perdifficile ad ge-
rendum*, proinde minime contemnendum, se-
queturque inde: *antimum Imperatorem, ad id
bellum mittendum esse.*

Jam ut bellum hoc esse *magnum ac diffi-
cillum* probet, narrat: multa quidem Lucul-
lum praeclarè eg sse, sed infeliciter finivisse, Mi-
thridatem profugum à Tigrane Rege Armeniae,
magnis viribus auctum Romanum exercitum de-
ler e. etc. etc. Tum concludit hanc partem
illis verbis: *Perspicitis, quantum illud bellum*

futurum putetis, quod conjungant Reges potentissimi, renovent agitatae nationes, etc. Ubi mox commemoratis duabus praeteritis Orationis partibus, ad tertiam partem Orationis transit: *de Imperatore Pompejo ad id bellum diligendo*, hisque verbis tertiam propositionem enuntiat: *Satis mihi multa verba fecisse videor, quare hoc bellum esset genere ipso necessarium, magnitudine periculosum: restat, ut de Imperatore ad id bellum diligenda, ac tantis rebus praefaciendo dicendum esse videatur*, ad quod militare imperium unum Pompejum idoneum esse affirmat, quod tertia parte orationis probat.

Imprimis itaque susius dicenda de Pompejo, uti summo Imperatore, brevissimè ad quatuor capita revocat, his verbis: *Ego enim sic existimo: in summo Imperatore quatuor has res inesse oportere: scientiam rei militaris, virtutem, auctoritatem, felicitatem.* En pulcherimum propter Adolescentes exemplar, quod in partitione argumentorum, et brevi dicendorum compendio, eleganter utiliterque praemittendo, in suis orationibus, epistolisque gravioribus imitentur.

Summum ergo Imperatorem Pompejum probaturus, factâ divisione rationum, mox primam resumit illis verbis: *Quis igitur hoc homine scientior unquam fuit, aut esse debuit?* quam in eo scientiam rei militaris, ex studio belli ab adolescentia, ex longa magnaque experientia, ex diversis bellis ab eo gestis victoriisque reportatis probat, et ex his concludit: *Nullam rem esse in*

usu militari positam, quae hujus viri scientiam fugere possit.

Ratione de scientia militari finita, transit ad alterum laudis caput, ad laudandas nimirum Imperatorias Pompeji virtutes: *Jam vero, inquit, virtuti Cneji Pompeji, quae potest par oratio inveniri?* Hic vero virtutes Pompeji in duas iterum partes subdividit, nimirum, in virtutes imperatorias, seu vere Imperatori ut *militi* proprias, et in virtutes Pompejo Imperatori non tam ut *militi*, quam ut *probo Viro* proprias.

Imperatoriae, *uti militis*: virtutes sunt: *labor in negotiis, fortitudo in periculis, industria in agendo, celeritas in confiiendo, consilium in provendo: quae tanta sunt in hoc uno quanta in omnibus rebus Imperatoribus, quos aut vidimus, aut audimus non fuerunt:*

Has Pompeji virtutes imperatorias probat pluribus bellis faciliter ab eo consecatis, in Sicilia, Africa, Gallia, Hispania, Italia, bello maritimo, Illyrico, Graecia, etc. in quibus omnibus, ejus laborem, fortitudinem, industriam, celeritatem, consilium admiratur, et laudat.

Transit ad laudandas alias Pompeji virtutes, Pompejo, *uti bono Viro*, proprias, quae in munere Imperatoris maximè elucentur: atque ita haec transitionem adornat, virtutesque, quas mox laudaturus est, compendio proponit: *Est haec divina atque incredibilis virtus Imperatoris. Quid caeterae, quas ante commemorare cæperam, quantae, atque quam multae sunt? non enim solum bellandi virtus in summo atque per-*

fecto Imperatore quaerenda est, sed multae aliae sunt artes eximiae, hujus administræ comitesque virtutis. Ac primum, quanta innocentia debent esse Imperatores? quanta deinde in omnibus rebus temperantia? quanta fide? quanta facilitate, quanto ingenio? quanta humanitate? Quae breviter, qualia sint in Pompejo, consideremus; summa enim omnia sunt: Quirites; sed ea magis ex aliorum contentione, quam per se ipsa, cognosci atque intelligi possunt.

Singulatim serè has virtutes repetit, et comparatione cum aliis Imperatoribus, aliisque modis mirificè dilaudat.

Postquam jam virtutes Pompeji Imperatorias, et ut *Militis* et ut *boni Viri* celebrasset, (quod post laudatem in eo rei militaris scientiam, secundo loco, ut supra se facturum promiserat) concludit: Pompejo esse deferendum militare Imperium, iis verbis: *Et quisquam dubitabit, quin huic tantum bellum hoc transmitendum sit, qui ad omnia nostrae memoriae bella conficienda, divino quodam consilio natus esse videatur?*

Tum jam ad 3tiā, (ut supra promiserat) laudem Pompeji transit, ad praedicandam nimirum *auctoritatem* Pompeji quae incipit ab his verbis: *Et quoniam Auctoritas multum in bellis quoque administrandis atque Imperio militari valet; certè nemini dubium est, quin ea re idem ille Imperator plurimum possit.*

Hic probata necessitate Auctoritatis, qua Imperatores pollere debent, hanc magnam inesse Pompejo, ex summa de eo omnium, et ci-vium et hostium opinione, probat, multis rebus gestis ab eo comparatam; tum concludit: *quantum haec Pompeji auctoritas apud Reges et apud exteras nationes valitura sit.* Quo loco notent Adolescentes, quam ubique post singulas rationes adductas explicatasque, semper brevi-bus conclusio aliqua inferenda sit, id est: quam redeundum sit semper post singulas rationes, ad primariam Orationis propositionem.

Finita 3tia, ad 4tam, (ut promiserat) laudis partem accedit, quam à felicitate Pompeji ducit: *Reliquum est, ut de felicitate Pompeji pauca dicamus.* Quam felicitatem ejus è praeteritis bel-lis fortunatè semper gestis, aliisque rebus illi semper affuisse ostendit.

Tum jani finitas à scientia rei militaris, à virtute, ab auctoritate, à felicitate, Pompeji commendationibus, omnes illas tres praeteri-tas de necessitate belli, de magnitudine belli, et de Imperatore eligendo propositiones resumit, et commemorat, atque ita concludit: *Quare, cum et bellum ita necessarium sit, ut negligi non possit; ita magnum, ut accuratissime sit admini-strandum; et cum ei imperatorem praeficere possit s, in quo sit eximia belli scientia, sin-gularis virtus, clarissima auctoritas, egregia fortuna: dubitabitis, Quirites, quin hoc tantum boni, quod vobis à Deus immortalibus oblatum*

*et datum est, in Rempublicam conservandam
atque amplificandam conferatis? etc.*

Atque hoc est, quod imprimis Tyrones Eloquentiae observare et initari in hujus Orationis exemplo debent: bene nimirum ac ordinate ratiocinari, bene partiiri ac argumenta disputare, bene opinia inter se connectere, rei ad dicendum propositae filum (ut ajunt) tenere, ad crinomenon, seu propositionem semper redire; egregia rerum dicendarum partitione, ac eorum iterum, quae dicta sunt, compendiosa collectione, ac utili jam dictorum repetitione, tam suas cogitationes dirigere, quam audientium captui memoriae, et iudicio accommodare, plurimum prodesse. In tali interno orationis ordine magnam, imo verò primam vim ejus sitam esse, noverint Adolescentes.

Jam Cicero commendato copiose ad imperium militare Pompejo, ad confutationem seu ad refellendas adversariorum sententias transit, iis verbis: *At enim Vir clarissimus etc. Catulus, itemque etc. Hortensius ab hac ratione dissentunt*, ubi de utriusque dignitate, prout par erat de tantis Viris, aliquid praefatus, (laedere enim etiam adversarios Oratori nefas est; quos etiam semper humanissime tractandos esse, prudentia suadet) quae sint eorum sententiae imprimitis exponit, easque deinde refellit:

Quid igitur ait Hortensius? etc. Ad unum Pompejum omnia deferri non oportere etc. Hanc objectionem confutat ratione ab antecedente duxa: quod nimirum Hortensius idem, ante plu-

res annos suaserit, ne Imperium contra Piratas totum, ad unum Pompejum deferretur: nihilominus contra sententiam Hortensii, Imperium universi belli contra Piratas Pompejo uni feliciter Resp: contulit, et nisi uni illud Pompejo contulisset, res Romana periisset: proinde et nunc etc. Sic consultata Hortensii sententia, ad confutandam Catuli transit his verbis: *Reliquum est, ut de Q. Catuli auctoritate et sententia dicendum esse videatur.*

Catuli duae erant rationes contra Pompejum. *Prima:* Si unus est Pompejus, in quo Respubl: spem omnem habeat, non est facile periculo exponendus, ne sorte in bello occumbat etc. Ad hanc rationem breviter Cicero respondet: *Quo minus certa ac minus diurna hominum vita est, hoc magis Respubl: dum per Deos immortales licet, frui debet summi hominis vita ac virtute, id est: uti Pompejo antequam moriatnr.*

Secunda ratio Catuli: *Nihil novi fiat contra exempla atque instituta majorum.* Intelligit rem novam, et contra instituta Majorum esse, uni Pompejo continuo militaria imperia in omnibus fere bellis tradere, et solum Pompejuin cum tam ingenti Romano exercitu ad tam renotas oras mitti: unum Civem ita fortem, suspectum Reipubl: esse oportere.

Hanc rationem Cicero refutat, cum ostendit, multa jam nova atque contra communes leges et instituta, Reipubl: causa ejusque magno bono, concessa suisse Pompejo, ut: cum citra leges juvenis admodum Imperator bello mariti-

mo contra Praedones praefectus fuisset, cum eques adhuc, non Senator, non Proconsul, triumphasset, etc. Similiter pluriina nova et in Mario evenisse: legibus in pace, utilitati in bello consulendum esse: tuin mittendi ad hoc bellum unius Pompeji necessitatem gravissimam probat, quod ille solus tot aliorum Imperatorum incontinentiam corrigere, ac quae sociis damna intulerunt, reparare possit; quo loco apte sociarum civitatum, ac Provinciarum ruinas à Romanis Imperatoribus factas exaggerat. Denique Catulo, aliorum aequò summorum in Reipubl: Virorum sententias opponit. Tandem concludit: *Quare nolite dubitare, quin huic unicredatis omnia, etc.* Qua Catuli confutatione, nihil fortius.

Itaque in hac oratione, omnes Oratoris partes Cicero cumulatissimè implevit: nullumque dubitandi locum de bello continuando, et de Pompejo Imperatore huic bello praeficiendo, populo Romano reliquit, ac utrumque eidem persuasit.

Tandem in Epilogo Manilium graviter cohortatur, legem ut à se latam de bello prosequendo, et de Imperatore Pompejo, ad illud initiendo, fortiter asserat, et tueatur; sua studia illi et Reipubl: offert, Deos denique religiose testatur, se sua oratione quidquid in hac causa suscepere, id omne Reipubl: non privati commodi causa suscepisse, etc.

Tali itaque modo à prudente ac diligente Praeceptore, et omnes aliae divini Ciceronis, aliorumque orationes ac epistolae Adolescentibus proponendae exponendaeque sunt; imprimis verò haec, *pro Lege Manilia*: in qua partitionem, transitiones, ac admirabilem ubique ordinem cum bene perspexerint: solidè cogitare (ad quod unum tendimus) rectè cogitationes ordinare, ac connectere, graviter ac fortiter rem quamvis probare, bene ratiocinari, dicere bene, procul dubio condissent.

FINIS PARTIS SECUNDÆ.

bus corporeis et ^{animis} vel Aurisabrum. Causam materiae videtur, ut palli educuntur; et è quibus conflatur: fortiae motus etc. His causa, seu forma illius est id, quo in se materiales et formæ argentum, ab auro aliisque metallis distinguitur Philosophiae. Denique res quaelibet habet suam causam obstringi, ut finalis, seu finem propter quem est, determinant, nisi studio enim et natura nihil faciunt frustra. Sol in re Politica, in ut die, Luna ut nocte, praeluceat; pluviae ut tuncque occurrent, tam humectent; calamus ut scribat; acus ut lis saepè contingat. etc. Finis nobilissimus ad quem homo est

Praemonendi datus, est DEUS ipse, ut eo immortalis animalium rerum efficie, aeternum fruatur.

tere dari prudentiaec satis sunt in hac Schola Juvenibus ad insuptaque sint, et iugendam causarum naturam. Qui tamen adesse refutabuntur. praemonendi sunt, quod in rebus corporeis

Linquamus et tuor hae causae facile ostendi possint: non ut ad rerum natum in rebus incorporeis, quae sensibus subjectas has inveniat, materia et forma non constant. Flos enim morali, argumentum quilibet materiam formamque habet, sed exempla apporten Spirituales, nec materiam nec formam habibus difficilius et, quae subjiciatur oculis, ut animus, virtus,

In primis dilatum, etc. Quanquam impropriè, etiam residuum sit, quod res quæ mente concipiuntur, materia effungi, efficiens? Sit prolixe potest: vg. res circa quas versantur scientiam, et veritas, artes, virtutes, vitia, etc. possunt dici ea Reges fecit? DEUS materia, ut Theologiae DEUS et Religio: potestas à Deo cysicae, res omnes corporeae, Chymiae metal Reges, à quibus Arithmeticæ numeri etc. Patientiae mate-

Itaque ratio sunt omnes adversi casus. Superbiae materia: US enim constit., illustres natales, dotes naturae, honores, Divinae ijs impars etc. è quibus vani homines superbiunt.

WYŻSZA SZKOŁA
PEDAGOGICZNA W KIELCACH

B I B L I O T E K A

249508

Biblioteka WSP Kielce

0051261